

F 75
1918

საქართველოს
საგარეო ურთიერთობების
საგარეო უწყისი

საქართველოს საგარეო ურთიერთობების საგარეო უწყისი

საგარეო ურთიერთობების
საგარეო უწყისი

1918

0
F-22

საგარეო ურთიერთობების

№ III & IV, 1918 წ.

05

5-2234

საგაზელო

საგაზელო
საქართველოს
საბჭოთა
შრომის

წელიწადი 1918

№№ 3-4

1918 წ.

6

1855815

109

30703

საქართველოს
ბიბლიოთეკა
თბილისი

გაბუტულები

64

წყარო

მობთის წყარო,
მორაკრავებს,
წინწკლებს სტუორცნის
მთის ყვავილებს!..

პირს ჰბანს ეშხით,
აღმასებს,
გულს ათასფრად
აფერადებს...

მზე თვის სხივებს
აფრქვევს მიწას,
ცეცხლის რკალებს
აფლებს ზეცას...

მზე იცინის,
მზე კისკისებს,
და მორცხვ იას
დღეს ახარებს...

მთის შიკრიკი,
მთის ნიავი,
სტურავს ვითა
თეთრი ნავი...

გულს ამხნევეს
კაეშნიანს,
იმედს აფრქვევს
კეთილს, მზიანს!..

ზღაპარს უთხოვს
ულრან ტყეებს,
სიზმარს ასმენს
ცელქ ყვავილებს...

ტოტებს არხვეს,
აშრილებს,
თავისუფლად
დასრიალებს!..

ტყე იღვიძებს,
იშმუნება,
და კუკური
იფურჩქნება...

დილა არის,
ყველა ხარობს,
მზე ბორკილებს
სხივზე აღნობს...

მობტის წყარო,
მორაკრაკებს,
წინწკლებს სტყორცნის,
მთის ყვავილებს...

დილა არის,
მზე კაშკაშებს,
მძინარ სოფელს
დასთამაშებს...

არწივს ფრთები
გაუშლია,
იას ყლორტი
მოუსხია;

ზეიმი,
დღის ქორწილი,
ყველა ხარობს,
ტოკავს გული...

ს. ტაიფუნი

მიხა—ღალაქი*)

ს ორი სიტყვა უერთმანეთოდ ვერ წარმოედგინათ სოფ. წიოდას მცხოვრებლებს. მიხა უღალაქოდ, და ღალაქი—უმिხაოდ, ეს სიტყვები ცალ-ცალკე სრულებით ვერ გამოსახებდნენ იმ პაწაწკინტელა არსებას, რომელიც სოფ. წიოდას ღალაქი იყო; ეს იმიტომ, რომ ამ სოფელში მიხას სხვებსაც ეძახდნენ; მაგრამ მათში ღალაქი, გარდა მიხა-ღალაქისა კი, არავინ იყო. და თუ ოდესმე მოგიხდებოდათ წიოდელთან ამ მიხაზე ლაპარაკი, უეჭველად მიხასთვის ღალაქიც უნდა დაგერთოთ, თუ არ გინდოდათ თქვენი ლაპარაკი გაუგებარი ყოფილიყო.

მაშინ და მხოლოდ მაშინ გამოსახავდით წიოდელის წინ, როგორც წინად მოგახსენეთ, ამ პატარა ერთი მუქა არსებას, მისი პატარა თავპირით, ჩაცვინული ლოყებით, მარცხენა თვალის ზევითა უწამწამო დახორცმეტებულ ქუთუთოთი და მარჯვენა თვალით, რომლითაც მიხა თითქოს მუდამ ვიღაცას დასცინოდა,—პაქუა ცხვირით, მუდამ დაწკებილი უღვაშებით, ყოველთვის გაპარსული ნიკაბით, ტანთან შეხამებული მხრებით, რომელნიც მუდამ უკან გადაქიმული ეჭირა, რათა გმირული გამომეტყველება ჰქონოდა; დიახ, მხოლოდ მაშინ მიხედებოდა წიოდელი გლეხი. რომ თქვენ ელაპარაკებით მიხა-

*) ეს მოთხრობა, „ნაკადული“-სათვის დამზადებული, გარდაცვალებულ ირაღიონ ედოშვილის ქალაქებში ნაბი მისმა მეუღლემ მარიაშვილმა და ჩვენ ვადმოგვცა.

დალაქზე, რომელიც პრტყელის თასმით ქამარზე ჩამოკიდებული ჩანთა-მანთით, კობტათ ამოსხმული ქალმწებით, შავ ახალუხში კოპწიად გამოწყობილი დაიარება.

დაიარება-მეთქი, ვაშობ, მაგრამ სიარულიც ათასნაირია: დაიარება ისე კი არა, როგორც ყველა უბრალო მომაკვდავი წიოდელი, — სრულგებითაც არა! დაიარება ისე, როგორც მიხა-დალაქს შეჭფერის: მარცხენა ხელით ჩანთაზე დონჯი გაუკეთებია, მარჯვენათი უღვაშებს ისუფთავებს, თავი მალლა უჭირავს, მხრები უკან გადაუწყყია და მიდის დარბაისლური ნაბიჯით, თავმომწონედ. ვითომ რად არ უნდა მოსწონდეს თავი? უბრალო ვინმე კი არ გეგონათ მიხა! ის წიოდელგლებისათვის დალაქიც არის და ექიმიც, ბატონიცა და პატრონიც, ყმაცა და მბრძანებელიც. უნდა ნახოთ, მკითხველო, თქვენი ბედნიერი თვალთ მიხა-დალაქი ზაფხულობით, როდესაც მთელი სოფელი მინდორშია სამუშაოდ გასული და შინ, გარდა უძლეური ბებრებისა და პატარძლებისა, აღარავინ დარჩომილა. უნდა ნახოთ და მაშინ თქვენც დამეთანხმებით, რომ მართლაც მიხა-დალაქი ყმაც არის და მბრძანებელიც მთელი სოფლისა. ეს სხვა დროს დინჯად, დარბაისლურად მოსიარულე კაცი ამ დროს სწორედ ცეცხლია!.. ტრიალებს, როგორც ჯარა, გადასდის ხვითქი, მაგრამ მაინც დადის, დაფუსფუსებს. იქ პატარძალს ვირს უკაზმავს წყლის მოსატანად, აქ ბებრუხანას, ისედაც სისხლ-გამოფიტულს, ნეკის სისხლს ართმევს, იქ ბახჩაში ბალახს უთიბავს, აქ საფქვავს ატანენ წისქვილში და ვინ იცის კიდევ რამდენი რამ. ერთი სიტყვით ოფლში ცურავს. სამაგიეროდ დიდი უფლებაცა აქვს ჩვენს მიხა-დალაქს მინიჭებული: საცა მივა, ისე განაგებს იმ სახლის თარო-ვარცლს, როგორც თავის საკუთრებას. ვენახ-ბოსტნებში ისე დაიარება, როგორც თავის ნაფუზრებში. აბა სცადოს და ხმა გასცეს ვინმემ!

აგერ ინათა და მიხაც გამოჭიმულია დონჯით მალლა სერზე, იქიდან დასცქერის თავის სამეულობელოს და ელოდ-

ბა: აბა საიდან დამიძახებენ, რომ იქით მივამოქრობო... მსგ
 ბრქვევრიანებს ამ სერიდან მიხას გვერდზე ჩამოკრძნებულნი
 ყბა-ამოქრილი ტაშტი, რომ კაცს მეორე მზე ეგონება. პა-
 ტარძლებმაც იციან ჩვეულებრივი მიხას სამეველო კოშკი
 და დიდხანს არ ალოდინებენ. მიიღებენ შუბლზე ხელს და
 გასძახებენ: „მამათილო, აქ ჩამობძანდი, წუხელის ვირი მგელ-
 მა დაგლიჯა და უწამლე რამე“. „ვაი, შენ ჩემო თავო!“ — წა-
 იბუტბუტებს მიხა-დალაქი და ერთ წუთს დანიშნულ ადგილს
 გაჩნდება. ვადმოალაგებს თავის ჩანთა-მანთას, ამოჭმლის ჯი-
 ბიდან სააფთიაქოს და მერე წყნარად, თითქოს „საიდუმლოს“
 ასრულებსო, შეუდგება ოპერაციას. თან უჯავრდება, რატომ
 არ დამიძახეთ, როცა მგელი მოგივარდათ, ერთი მეტაცნა
 იმისთვის ყურებში ხელიო. მაგრამ იმისთანა ბედნიერი წუ-
 თები, იმისთანა შემთხვევა მთელი თავისი დიდების საჩვენებ-
 ლად, როგორც მანდილოსანთა ბელადობა (თვითონ მიხა ისე
 ეძახდა) სხვა არა იყო-რა მიხას სიკოცხლეში.

არ კი გეგონათ, ვითომც მიხა-დალაქი მუქარის თითით,
 ან ამოღებული ხმლით მიუძღოდა მანდილოსნებს მოსეულ
 მტერზე რისხვის დასაცემად... არა... ის შედიდურად დარბა-
 ისლური ნაბიჯით მიუძღვებოდა ილიაში ბოლჩა-ამოჩრილ
 პატარძლებს სოფლის ბოლოს, ვენახებისკენ ცერცე-მუხუდო-
 ლობიოს მოსაკრეფად; ბედნიერი იყო, ბედნიერი ამ დროს
 მიხა-დალაქი! დღეს მას ჰქონდა ჩაბარებული მთელი სოფლის
 მანდილოსანთა პატიოსნება; დღეს იგი იყო გამირთა-გმირი,
 რომელიც ვინიცობაა შემთხვევას მოეტანა, უნდა გამკლავე-
 ბოდა ამოწვდილ სამართებლით, მარტოთ-მარტო... ვის? თვი-
 თონაც არ იცოდა - ვის!

— მიხა დალაქს გაუმარჯოს! — აძღვედნენ სალაშს გამე-
 ლელ-გამომვლელნი მანდილოსანთა ბელადს. მიხა ჯერ მარ-
 ცხენა თვალის ქუთუთოს აათამაშებს ზევით, სიამოვნების ნი-
 შნად, მერე მარჯვენა თვალით გადახედავს მათ ისეთნაირად,
 თითქოს ეუბნება: „ჰა, კოტა განზე დამცილდით, თორემ

ხომ ჰხედავთ ვის მოუძღვები, თორემ... ბოლოს ჩაახვედნენ და დაიტანს ზედ გულზევითადად: „გაგიმარჯოთ!“ დღეობა-ქორწილებში ხომ სწორედ ხელი-ხელ საგომამანებელი იყო. ახალგაზდა ბიჭები მიწაზე ფეხს არ დაადგმევინებდნენ, სულ ხელიდან ხელში გადადიოდა ობოლი მარგალიტივით. ღვდლის შემდეგ სუფრაზე ალაგი იმას ექირა; ღვდლის შემდეგ კერძს მას მიართმევდნენ. ძალიან დაახლოვებული და შეხუმრებულიც იყო მიხა ღვდელთან. აბა მას შემდეგ რამდენი ხანია, და წიოდელებს ახლაც არ დავიწყებიათ ერთხელ აღდგომის დღეს რომ უთხრა მიხა-დალაქმა ღვდელს. „ნეტა, მამაო, ი ხემწიფე იმპერატორმა იმისთანა „უქაზი“ გამოსცეს, რომ მღვდლებმა დღეის ამას იქით თავი და წვერი იკრიკოთო!“

— მერე შენ რაო? — ჰკითხა ღვდელმა.

— ისა, მამაო, თქვენ რომ სხვასა ჰკრეკავთ, ერთი მეც მენახა თქვენი ნაკრეკიო. — მიუგო მიხამ. დაჰკრა ხალხმა ტაში და დაიწყო ხარხარი.

მარტო ლხინსა და წვრილმან საქმეებში კი არ იღებდა მიხა მონაწილეობას; არა, ის კირშიაც ყველას მამიდა იყო და ყველას კირისუფალი. აგერ სოფლის სასაფლაო მოფენილია ხალხით და თვით საფლავები კი — ტაბლებით. მიხა-დალაქიც აქ გახლავთ. ხან ერთ საფლავთან მივა და დაიზუზუნებს, ხან მეორესთან; თანაც ლურჯი ხელსახოცით თვალებს იწმენდავს. არ კი გეგონოთ ვითომც ფლიდობით მოსდიოდეს ეს მიხას. არა, მიხა-დალაქი და ფლიდობა? მართალია, უნდა დაენახებინა ტაბლის პატრონისთვის: „აჰა, მეც აქა ვარო“, მაგრამ ისიც სწორეა რომ მიხა-დალაქს მართლა გული შესტკიოდა მიცვალებულისათვის.

ზაფხულში, როდესაც ყოველი მამაკაცი მინდორში იყო სამუშაოდ, სიკოცხლითვე გამოტირებული ბებრუხანები დაუმარხავნი დარჩებოდნენ, რომ მიხა-დალაქი არ ყოფილიყო. იგი მეწისქვილე ბეროს შემწეობით გასთხრიდა საფლავს, შეუკვეთდა კუბოს, მოიწვევდა ღვდელს და დიდის თავში ცემით

მოთქმითა და მოძახილით შიშობდა მიცვალტულს^{*)} შიშ-
წას. მიხა მეწისქვილე ბეროსთან ძმათ იყო გაფიცული. პატა-
რაობაში, როდესაც ჯერ ისევ კოქაობასა თამაშობდა, ბე-
როსსა და იმას მოეწონათ ერთმანეთი და ძმობის ნიშნად
„წამწამი დანაყეს“^{*)}. მას აქეთ არც უღალატნიათ ერთმანე-
თისათვის. სულითა და გულით უყვარდა მიხას ბერო და ბე-
როს მიხა დალაქი. ერთ დღეს, რომ არ ჩასულიყო მიხა წის-
ქვილში, ბერო საყვედურით აავსებდა:

— რა არის კაცო-და, დამივიწყე-და, აღარ მომხედე-და,
იქნება ვკვდებოდო-და, არ უნდა მომხედო-და?

— სადა ბაქეს მოკლა: მე და ჩემმა ღმერთმა, რომ საქ-
მეებისაგან თხებრუ მეხვევა; იქით მიდექ, აქეთ მოდექ, იქ
წალი, აქ წამოდი, და მეტი დღეც აღარ არი. ხომ იცი: ამო-
დენა სოფელია, და ერთი მე!—უპასუხებდა მიხა ფქვილისაგან
თავიდან ფეხამდე გათეთრებულ ბეროს.

შემდეგ დასხდებოდნენ წისქვილის წინ, მოიგონებდნენ
თავიანთ წარსულს, გამოიტყობდნენ თავიანთ ჯეილ-ბიკობას,
აქედან გადავიდოდნენ იმაზე, თუ ამ შემოდგომაზე იმათ სო-
ფელში რამდენი ქორწილი იქნება, რამდენი დასამარხი ეყო-
ლებათ და სხვა... მეტადრე ამ უკანასკნელში სწორედ გულთ-
მისნები იყვნენ ორივენი. სულ თითებზე ჩამოგითვლიდ-
ნენ—რამდენს, ან რომელ ბებერს აქვს სიკვდილის დრო. აქ
მიხას რაღაც მოაგონდებოდა და ცრემლებით აევსებოდა
თვალები.

— ეჰ, დაგელოცა, ღმერთო სამართალი, ასი წლის ბებ-
რები ცოცხლები არიან და ჩემი თინანი კი გვირგვინ ქვეშ
გამომეცალა!—მოიჩივლებდა მიხა და მოჰყვებოდა ჭვითინს.

მისი თინანი, მისი მშვენიერი თინანი, ბეროს ნათლი-
დედა თინანი! ამოუჯდებოდა ბეროსაც გული და სლუკ-სლუ-

*) „წამწამის დანაყეა“—ძმობილეუი თითო ბეწვს თვალის წამწამს
გამოიტყობენ და ქვით დანაყავენ, ნიშნად სამუდამო ძმობისა.

კებდა. დიახ, მიხას ერთ დროს მეუღლე ჰყავდა და „გვირგვინ ქვეშ“ გამოეცალა, თუმცა ამაში კი სტყუოდა მიხა-დალაქი: გვირგვინ ქვეშ კი არა, სწორედ ორმოცი წელიწადი ეწეოდა უღელს გურგენაანთ თინანო ხეტელაანთ მიხასთან; მაგრამ ყველაფრის გაზვიადება უყვარდა მიხას. ახლაც ისე არ გადაივლის სასაფლაოზე, რომ არ უსაყვედუროს თინანოს: „ადამიანო, რად დამაობლე უდროოდ, რად დამისხი ცეცხლზე წყალიო“.

ეჰ, ნეტა იმ დროს, როდესაც მიხა-დალაქი თინანოს შეჰღირღიტებდა. რა ბიჭი იყო მაშინ და რა ბიჭი! თავზე მამალ ბუზს არ ისევამდა! „ორ გაშლილ ნაბაღზე ვებტებოდი ხოლმეო“. კობტა და ახლა როგორი კობტა! არ ვიცი ეს რამდენად მართალია, არც მისი „ნახტომები“ ახსოვთ ვისმე, მაგრამ ის კი ყველამ იცის, რომ გოგოები მიხას მეტ სახელად „გირვანქას“ ეძახდნენ და როდესაც ახლა თავის ვითომდა თავგადასავალს მოჰყვებოდა ხოლმე, ყმაწვილ კაცებში, უცებ მოაგონდებოდა ეს გულსაკლავი სიტყვა: „გირვანქა“, გასწყვეტავდა ლაპარაკს და გაწითლდებოდა, თითქოს ქურდობაში დაიჭირესო.

ამ უკანასკნელ დროს მიხას კვლავ აუფუნდრუნკდა გული. ტატალიანთ სოფიოს შერთვა მოინდომა. ბერო მაქანკალი იყო. საქმე საქმეზე იყო მიმდგარი, მაგრამ... მაგრამ... ეჰ, ნეტავი ეს კი არ მოაგონდებოდეს და! ახლაც სირცხვილით იწვის. მთელი სოფელი აყაყანდა. ქალებს, საცა კი დაინახავდნენ მიხას, რომ არ გაეცინათ—არ შეიძლებოდა. ბიჭებმა შაირი გამოუთქვეს და მოხუცებულები ყურში აგონებდნენ: „გაგიჟდა მიხა-დალაქი, სწორეთ რომ გაგიჟდა, თორემ სამოც-და-ათი წლის კაცს რაღა ცოლის შერთვის დრო აქვსო“. ერთი სიტყვით—ძალიან აწყენინა მიხას სოფელმა; თუმცა განზრახვებზე ხელი აადებინეს, მაგრამ მთელი ორი თვე გულხელ დაკრეფილი ისეთი მწუხარე სახით დადიოდა, თითქოს

ტატალაანთ სოფიოც გვირგვინ ქვეშ გამოცხადდა, —
 თუნდა შემერთო მე ის თინათინობას შინც არ მიზამდაო“, —
 დაატანდა ხოლმე მიხა, როდესაც ის შეგობარ ბეროსთან ჩვე-
 ულებრივ გამოიტირებდა ხოლმე თინანოს. მერე ხმელის პუ-
 რით და ცივი წყლით გაიგრილებდნენ გულს და გამოემშვი-
 დობებოდნენ ერთმანეთს. ნახევარ საათს შემდეგ ამოჰყოფდა
 თავს ისევე წიოდაში.

ასე და ამგვარად მიგოგავდა მისი ცხოვრება. ბედნიერი
 იყო მიხა-დალაქი: ის მთელ წიოდას უყვარდა და ბედნიერი
 იყო წიოდა: ის მიხა-დალაქს უყვარდა. მაგრამ ერთ ზამთარს
 მთელს წიოდას თავზარი დაეცა: აღარა ჰყავდათ მიხა-დალა-
 ქი, — ის სამუდამოდ გამოემშვიდობა წიოდას და ვასწია თავის
 თინანოსთან წიალსა შინა აბრაამისა. აი როგორ მოხდა ეს
 ამბავი:

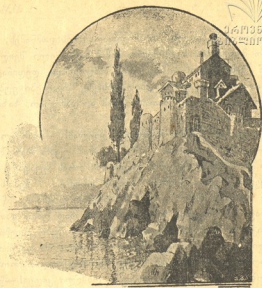
შობის წინა დღეებში მიხა როგორღაც ხაზმუხიანობდა,
 ამბობდა მკვალე მადგასო. წიოდელებს ცოტა არ იყოს
 არა სჯეროდათ, რადგან მიხამ ხშირად განებივრებაც იცოდა.
 ყველანი ბედნიერი დღის მ-ლოდინში იყვნენ, ეშხადებო-
 დნენ მხიარულად შეტკებებოდნენ შობას. ამ ფაცი-ფუცში
 ის აღარავის გაჰხენებია. თურმე ამ დროს საწყალი მიხა კი
 თავის პატარა ქობში, რომელიც სოფელზე ცოტა მოშორე-
 ბით იდგა, სიკვდილს ებრძოდა და, როდესაც ბერომ კარები
 შეაქრიალა, რათა თავისი შეგობარი ხვალისთვის გოკის თავზე
 დაეპატიენა, რა წარმოუდგა მის თვალებს! მიხას ფეხები თავ-
 თან მიუტანია, მოკრუნხულა და განუტევებია სული. ბერომ
 კარვა ხანი უყურა გაშტერებული. მერე ხელი შეახო და ისე-
 თი დაიღრიალა, რომ ქობის ქერმა ზანზარი დაიწყა. ერთ
 წუთს მთელს წიოდაში ელვასავით გავარდა ხმა: მიხა-დალაქი
 აღარა გვეყავსო! რიგისა გამოდიოდა მიხას სახლიდან, რიგისა
 შედიოდა, რათა მისი ობოლი გვამისთვის ცრემლი დაეფრ-
 ქვიათ. ბერო კი ერთ წუთსაც არ მოშორებია მიცვალებულს.

პირველი ქირისუფალი ის იყო უნათესავო მიხასი და მან ში-
უტირებდნენ ხოლმე. დამარბეს მიხა სოფლის ხარჯზე. ან ვინ
რას დაიშურებდა მისთვის; თავისი დღენი წიოდელების სამსა-
ხურში დალია. ის თინანის გვერდზე დასაფლავეს; ეს კი ბე-
რომ მოისურვა ასე, იმ ბერომ რომელმაც უკანასკნელად
დაჰქვეითინა მიხას საფლავს: „გრცხვენოდეს, მიხავ. რომ არ
შემატყობინე, როცა კვდებოდით“. საუკუნოდ იყოს ხსენება
შენი მიხა-დალაქო!

მე ამას ოცი წლის ამბავს მოგახსენებთ. დიახ, მას შემ-
დეგ ოცი წელიწადი გავიდა და წიოდელებს დღესაც არ და-
ვიწყებიათ საყვარელი მიხა-დალაქი. ახლაც მანდილოსნები
ისე არ ახსენებენ მას, რომ არ დაიზუზუნონ ტირილი—სიმ-
ლერის ხმაზე; მამაკაცნიც, რომელთაც კარგა ხანია მოუშთელ-
დათ ნიკაპზე მიხას სამართებელით ღრმად გატანილი კვალი,
ხშირად იგონებენ მას სინანულით და ზედაც დაატანენ: „ჭეჩ-
და ოლმისო!“.

ი. ევდოშვილი

ფ ე რ ე

XI

რმა დღემ გაიარა, რაც მზირავიდან ორბის
ციხეში ფერო, დედაკაცები და ბავშვები გა-
ისტუმრეს. დილა იყო. ზაზა გალაენის ბურჯზე
ფიქრებს მისცემოდა.

—ნეტა ვიცოდე, როდის მოეღება ჩემ ვათახსირებას
ბოლო? ჩქარა, ზეციერო, ჩქარა! ან ავად გაათავე ჩემი საქმე
ან კარგად! განა შემეძლო სხვანაირად მოვექცეულიყავ?—იძახდა
გუნებაში მორბენალიძე.—მამას ეუყვარდი, მამა მიყვარდა და

იმის სახელის შებლაღვა არ მოეინდომე. ის დამწამეს, ზიზლით მოვეპყარ. საყვარელმა მამამ საყვარელი შვილი სახლიდან გამომავლო...—თვალწინ ახალ-გაზდა დედინაცვლის სახე წარმოუდგა. ბოროტებით აღსავსე თვალეები ეუბნებოდნენ: რატომ არ დამყვეიო, რატომ არ დამყვეიო. ზაზამ მწარედ ამოიოხრა.

— ყველამ კარები ჩამიკეტა, ყველამ!..—დაიწყო ჩურჩული, — ყაჩაღად გავარდი. მაშ რა მექნა? უცხო მზარეში ვერ წავედი და მშობელ ქვეყნის ტყესა და ღრეს შევაფარე თავი. აქ წყველა-კრულვა ვირჩიე, სხვაგან ყოფნასა... ჩემი სახელი ღეთის რისხვად იქცა... მეფის ბრძანებით დევნა დამიწყეს... ჩემი თავი ათ სოფლად დააფასეს... ან ავად უნდა გათავდეს ჩემი საქმე ან კარგად! ყაჩაღობას ვეღარ დავეუბრუნდები. დაე ისევე მოვკვდე!.. ერთხელ ანგელოზმა გამიღიმა და ისიც მაშინ, როცა ქრილობისაგან სული მიმწარდებოდა... ოჰ, ასი ქრილობა, ასი, და ერთი იმისთანა ღიმილი კიდევ! — წამოიძახა თავდავიწყებით ახალგაზდა ვაჟკაცმა.

— ასჯერ ასი ამისთანა ღიმილი და არცერთი ქრილობა! — გაისმა მორბენალიძის ზურგთუკან სიტყვები.

ზაზა გამოირკვა, მოტრიალდა და ეფრო დაინახა. გიწითლდა.

— დილა მშვიდობისა, ბატონო! — მოახსენა ხნიერმა მეომარმა ღიმილით. — ცხენები ჩამოვრეკეთ.

მორბენალიძე ძირს ჩამოვიდა.

— ჩამოხვედით? აბა, მაშ წავიდეთ! — უთხრა შუბლშეკვრით ეფროს. — მოვილაპარაკოთ, როგორ მოვიქცეთ.

მეომრები, ყველანი გარეთ გამოსულიყვნენ და ცხენებს შემოჰხვეოდნენ. ზოგი რას ჰკითხავდა ორბის ციხიდან მოსულებს, ზოგი რას. ოთხმოცამდე კაცი იქნებოდა შეიარაღებული. ნადავლი ცხენები ყველასა ჰხედებოდა, ისე რომ საკმაოდ ძლიერი ცხენოსანი რაზმი გამოდიოდა; ამ რაზმით გამოცდილ უფროსს ბევრი სასარგებლო საქმის გაკეთება შეეძლო.

— რას მეტყვიო? — მიმართა მორბენალიძემ მტერს,
დავრჩეთ მზირავეში თუ გარედ გავიდეთ?

— როგორც შენ დაინახო საკიროდ. — წამოიყვირა ტურამ და სხვებმაც ბანი მისცეს.

— შენ, ბატონო, — უთხრა ფერომ ზაზას, — რაზმის უფროსობა უნდა გაგვიწიო.

— მაშა, მაშა! — იყვირა ყველამ ერთხმად. — ზაზა უნდა იყოს, ჩვენი უფროსი სხვა არაფერ!

— რაკი აგრეა, — სთქვა ზაზამ, — ტყეში უნდა დავსახლდეთ. იქ უფრო თავისუფლად ვიმოქმედებთ. სამალავებიც ბევრია. შეკაზმეთ ცხენები და წაფიდეთ. ორბის ციხიდან მოსული ცხენები იქაც კარგა დაისვენებენ.

თქმა და საქმის ასრულება ერთი იყო: ნახევარ საათის შემდეგ ყველანი ცხენებზე ისხდნენ.

მზირავის გალავანი დაცარიელდა: რაზმი უღრან ტყისაკენ გაემართა.

ფერო ზაზას გვერდით მისდევდა.

— ბატონო ეს ხატი გამომატანეს! უნდა თქვენ გადმოგცეთ! — მოახსენა ფერომ მორბენალიძეს. — მზის დარმა ფეროც ბრძანა, ვიცი ზაზა მეფეს ეახლება და ნუ დაიხარებს, ეს მაშაჩემს გადასცესო.

— ეს ფერომ გადმოგცა?! — იკითხა გაკვირვებულმა ზაზამ. — როგორ უნდა მოვახერხო ამისი ასრულება? ყველამ ვიცით, მეფე მტერსა ჰყავს მომწყვდეული.

— ბატონო, ფეროს იმედი აქვს, რომ შენ მეფეს ჯარს მიაშველებ.

— ჯარი მივაშველო?.. ეს პატარა რაზმი?!

— ეჰ, ბატონო, მაგას რას მეუბნებით! განა ომანიძის ასულმა არ იცის, რომ ამითი ვერას გახდები?.. მაგრამ საკმარისია ტყეებში მიმალულთ გაუხსენოთ ზაზას სახელი და შენი პატარა რაზმი დიდ ჯარად იქცევა.

ზაზას დიდხანს აღარ უფიქრია. მალე დაიფასა მოსაზრება და ცელქი და ტურა იხმო თავისთან.

— შენ, ცელქო, გაგზავნე აქეთ-იქით ტყეებში შენი ოთხი ამხანაგი, — უბრძანა მორბენალიძემ, — შენ თვითონაც წადი და აცნობეთ ტყეში გაფანტულს ჩვენ ამხანაგებს, რომ ზაზა გიბარებთ-თქო. შენ, ტურავ, საცა კი შეგზვდნენ შორიდან გამოქცეული მამაკაცები, აუწყე, მეფის საშველად და ქვეყნის სახსნელად ჯარი სდგება და მონაწილეობა მიიღეთ-თქო... თავი ყველას ვეფხვის ბუნაგთან მოუყარეთ, შენც ცელქო და შენც ტურავ, იქ იქნება ჩვენი მთავარი ბინა.

ვეფხვის ბუნაგი ეს ის გვირაბი იყო, საიდანაც ზაზამ, ოთხის დღის წინად, ნაბდები და მგლის ტყავები მოატანიდა თავისი საომარი ხრიკისთვის.

ცელქი თავისი ოთხი ამხანაგით და ტურა დაწინაურდნენ და მსწრაფლ თვალს მოეფარნენ. რაზმი ვეფხვის ბუნაგისაკენ გაემართა.

XII

ომანიძიანთ ტბის დასავლეთით მდებარე ტყეში, ერთ მივარდნილ ადგილას, სამი ადლის სიმაღლეზე მიწიდან საღ კლდეს ამოეყო თავი. კლდეს ხშირი ხავსი ჰქონდა მოკიდებული და პატარა ბუსნოს დამსგავსებოდა. გარს ტევრი შემორტყმოდა და შორიდან სრულიად არა სჩანდა, სანამ კაცი ზედ არ მიადგებოდა. კლდის ქვეშ ხერელი იყო გაკეთებული. შესავალს თავში ერთი ადლი სიმაღლე და სიგანე ჰქონდა, მერე კი თანდათან ფართოვდებოდა და კარგა მოზრდილ ოთახში შედიოდა. ოთახს რამდენიმე კარი ჰქონდა კედლებში დატანებული და ამგვარად სხვა-და-სხვა ზომის ოთახებს უერთდებოდა. წინად თურმე აქ ხერელის მეტი არაფერი ყოფილიყო. ხერელში ვეფხი ბუდობდა. ზაზა შემთხვევით წასწყდომოდა ხერელსა, მოეკლა ვეფხი და თვითონ დაედო ბინა. ოთახები ზაზას შემდეგ გამოეკვეთნა ამხანაგების დახმა-

რებით. აი სწორედ ამ ადგილას უნდა მოეყარათ რაისა, ცელქსა და ცელქის ამხანაგების მიერ მოწვეულ ახალ მემორებსა. აქ დაიბანაკეს მზირაფიდან წამოსულებმა და აქედან დაიწყეს მოქმედება: ომანიძის ტყე მტრის მოთარეშე რაზმების სამარედ აქციეს. ზაზა თავის რაზმით შურის მიძიებელ ანგელოზივით ევლინებოდა დაუპატიებელ სტუმრებს და ანადგურებდა. ვეფხის ბუნაგი იესებოდა საომარი იარაღით და სანოვაგითა. ზაზა მორბენალიძის სახელი შორს გავარდა. მზირაფის რაზმი სწრაფად იზრდებოდა: ერთ კვირაში ათას კაცს გადააქარბა. ზაზა ხელავდა ამას და ცას ეწეოდა.

— ერთი კვირა კიდევ, ერთი კვირა. — იძაბა ომანიძის ლიძე, — და ჩემ ხელქვეით საგრძნობელი ძალა მომადრის თავსა.

— ბატონო, განა დრო არ არის წინ წაწვევისა? — მოახსენა ერთხელ ეფრომ. — მტრის რაზმებმა ფეხი ამოიკვეთეს, აქეთ აღარ მოდიან და სხვა ადგილებს აოხრებენ. წავიდეთ, ხელი შევეშალოთ. გზადაგზა, დარწმუნებული ვარ, უფრო ბევრი ხალხი შემოგვიერთდება და მაშინ ჩვენ შეძლება გვექნება მეტესაც მალე მივეშველოთ.

ზაზას კიდევ კუთაში დაუჯდა ეფროს რჩევა, აღარ დაახანა, ბრძანება გასცა, ყველანი საგზაოდ მომზადებულიყვნენ და მეორე დღესვე გაუდგა თავისი პატარა ჯარით გზასა. ეფროს სიტყვები ასრულდა. ზაზას ჯარი არა ჩვეულებრივად გაიზარდა და საგრძნობელ ძალად იქცა.

მალე ქვეყანამ იცოდა, რომ მეფეს მაშველი ჯარი მოსდისო. სხვა-და-სხვა კუთხეს გაფანტულმა მტრის პატარა რაზმებმა ანებეს თავი თარეშობას და თავის მთავარ ბანაკს დაუბრუნდნენ. შორს წასვლის ვეღარ ჰხედავდნენ. მტრის მთავარსარდალიც შეფიქრიანდა: მორბენალიძის მარჯვე მოქმედებით ჯარი უწყდებოდა, სურსათი ელეოდა და ვეღარ

შოულობდა, წასვლას კი მაინც ჯერ არ აპირობდა. ჰქონდა, რომ მეფეს დღეს თუ ხვალ ჯარიანად დაატყვევებდა. მაგრამ მოსტყუვდა, ბედი უკუღმა დაუტრიალდა: ერთ ღამეს ძილში რაღაც ხმები შემოესმა და გამოიღვიძა, ყური დაუგდო და აშკარად გაიგონა: „ავკაფოთ, ბიჭებო, ავკაფოთ!.. დაფხებოთ!.. არ შეიწყნაროთ!.. ბიჭებო, მტერს დედა ვუტიროთ!.. ბიჭებო, მტერს დედა ვუტიროთ“!.. სიტყვები ერთი ადგილიდან მეორეში ელვის სისწრაფით გადადიოდა და ზედიზედ მეორდებოდა და თან ჩაბა-ჩუხის ხმა მოსდევდა. შეძრწუნებული მთავარსარდალი კარვიდან გარედ გამოვარდა და თავის ჯარის სადგომები ცეცხლით განათებული კი დაინახა: ცალკე ზაზა დასცემოდა, ცალკე გზამოქრილი მეფე გამოსქროდა თავის ბანაკიდან და ჯარს უმუსრავდნენ. საქმის გამოსწორებას შეეცადა მაგრამ გვიანლა იყო, ველარა გააწყორა. მტერმა მეფეს ზურგი უჩვენა.

XIII

მზირავის ჩრდილოეთ-დასავლეთით, ერთი დღის სავალის მანძილზე, მალალი მთა ამართულიყო; დაქანებული კალთები უშველებელის ხეების ჯაფშნითა ჰქონდა დაფარული და თავის მოშიშველებული მწვერვალით ცაში მაკქერალ მუზარად მოხდილ დევგმირს დამსგავსებოდა. მთას ორთანას ეძახდნენ. ორთანას ჩრდილოეთის კალთა ჩრდილოეთით მდებარე მალალ მთებს უერთდებოდა, დანარჩენი კალთები კი ორ მოუსვენარ მდინარეს შემოეზღუნდა და ჩვენი მთა დასავლეთითა და აღმოსავლეთით ჩამომწკრივებულ მოძმეებს დაჰშორებოდა. საშრეთით კალთის წინ მდინარენა, ერთმანეთს ჩაჰკონებოდნენ და შორის მხრისაკენ მიეშურებოდნენ. შესართავთან ტყე ცოტა მოსცილებოდა მდინარეებსა და პატარა ველისათვის ადგილი დაეთმო, ველის ნაპირი წყალს შემოეხრამა, შემოეკუწუბებინა და გაემალლებინა.

— რა კარგი მწვანეა!—გაისმა წკრილა ხმა ველზე ახალგაზდა ქალმა მხედარმა ცხენი გამოახტუნა.

ყვავიმა თავზე გადაუარა და დასჩხავლა.

— შენ კი არა მე ვარ შენი ბედის წერა!—შესძახა ქალმა და ლკან ისარი დაადევნა.

ფრინველი წყალში ჩაეარდა.

— აგრე გინდა!—მიუგო ნიშნი ქალმა და შესართავის ნაპირს მიუახლოვდა. თვალი წყლის დენას გააყოლა.

— საით, უღარდელნო მთის შეილნო, საით?—გადასძახა მდინარეთ. —თუ იქით მიხვალთ, ჩემი სალამიც წაიღეთ და მოახსენეთ... დავით ომანიძის ასული გემუღარებათ... ნეტავი უკან გამობრუნებაც შეგეძლოთ, რომ პასუხი მომტანოთ!

— ბატონიშვილო! ბატონიშვილო!—გაისმა ტყეში ძახილი.

— ღმერთო ჩემო, რა გულს აწყალეებს ეს გიგი!—წარმოსთქვა უკმაყოფილოდ ომანიძის ასულმა. —თავისუფლად ვერ ამომისუნთქია. ფეხი ვერ გადამიდგამს. უთუოდ უკან უნდა ამედევნოს. ვან მოპიტაცებს?! ჩემი მთიულურა რას აკეთებს?!—ფერომ ცხენს კისერზე აღერსით ხელი დაჰკრა. —ისე დაექანება მთის აღმა-ჩაღმა ვიწრო ბილიკებზე, როგორც ჯამბაზი!..

— ბატონიშვილო!.. ბატონიშვილო!..—მოედო კიდევ არემარეს ძახილი.

— არ ვაგვემ ხმისა, არა!—წამოიღიაპარაკა კერპულად თაყისთვის ფერომ.

— ღმერთო! რაღა ვქნა, რომ დაიკარგოს!.. ბატონს რაღა პასუხი ვავეცე?—მოაწია შესართავამდე სიტყვებმა.

— გამოტვინებული!.. რომელი აღუცა მე მნახა, რომ დავიკარგო!—სთქვა წყნარად ქალმა და ცხენიდან ჩამოვიდა. —რომ მოკვდეს ხმას არ ვაგვემ! რაჰდენიც უნდა შეძებოს.

ფერომ ცხენი ხეზე გამოაბა, თვითონ კი შესარტყაველს პირას წამოწვა და სივრცეში ცქერა დაიწყო.

— ე თინანომ ხომ მომიდნო!—განაგრძო ქალმა ლაპარაკი.—სულ იმას გაიძახის: უი, შვილო, სად მიხვალ! უი, შვილო არა დაგემართოს რა!.. სად მივალ და იქ სადაც მე მსურს.

ფიქრებმა გაიტაცეს. თვალწინ ზედიზედ გაუარეს ორი თვის განმავლობაში ნანახმა ამბებმა. მოაგონდა მაისის დილა, კენესა თხილნარში, დაქრილი, მამის ომში წასვლა, იებთან ჯავშანში გამოწყობილი ქაბუკი და მძიმედ ამოიოხრა. გულმა ღონება დაუწყო.

— მკაცრად მოვექეცი ზახასა, — სთქვა თავის გუნებაში ქალმა. — სხვის ნალაპარაკებს ავყუევი... რა გამოვიდა?.. ეგაც რომ არ ყოფილიყო მამაჩემი მაინც ყაჩაღს არ მიმცემდა... მერე ამ ყაჩაღმა ამოდენა ხალხი რომ გადაგვარჩინა? მერე ამ ყაჩაღმა მეფე რომ იხსნას?.. მაშინაც იტყვის მამა უარსა?.. ეჰ, ვინ იცის, ბედი რას მომიტანს!.. ვინ იცის, შავები ჩავიცვა!.. ორი თვეა არც მამისა ვიცი რამე და არც იმისი...

— ოჰ, ღმერთო, ძლივს არ გიპოვე! — გაიგონა ფერომ სიტყვები.

თავს ვიგი წამოსდგომოდა.

— რა არის, ვიგი, აღარ მასვენებ! — უთხრა წყრომით ქალმა.

— ნუ მიჯავრდები, ბატონიშვილო! ომიანობაა. ბატონმა შენი თავი მე ჩამაბარა. ასე მითხრა, ჩემ ქალს მამის მაგიერობა გაუწიეო. რომ დაგემართოს რამე, რაღა პასუხი გავცე?

— ორთაწილზე მე არა დამემართება-რა. გამეცა თავი დამანებე!..

— ვინა ხართ? ეპი მანდა? — დაიძახა ვიღამაც გაღმიდან. — ერთი მითხარით, ფონი საით არის?

— ფონი? ზევით წამოდი! — დაუყვირა ვიგიმ. — ი მუხა რომ ღვას, იმის გასწვრივ შემოდი წყალში!

უცნობი გამოვიდა წყალსა და ფეროსა და გვერდებზე და
მოსწია. მხრებზე ნაბადი ჰქონდა წამოგდებული და ნაბდის
ქვეშ ილღიაში რაღაც ეჭიარა.

— ვინა ხარ? საიდან მოდიხარ?—ჰკითხა გიგიმ ახლოს
მოსულს უცნობსა.

— მესტვირე შენი კირიმე!—გაისმა პასუხად.—ქვევი-
დან მოვდივარ, ქართლი მოვიარე და ახლა აქეთ წამოველ.

— ომის ამბავი გეცოდინება?—შეეკითხა აჩქარებით ფე-
რო.

— როგორ არა, ბატონო:—უთხრა დაბლა თავის დაკე-
რით მესტვირემ, რაკი დაინახა, რომ უბრალო აღამიანთან,
არა ჰქონდა საქმე.—ღმერთმა დიდი ხნის დღევრძელობა მის-
ცეს!.. მეფემ გაიმარჯვა.

— მეფის სარდლების ამბებიც გეცოდინება?.. დავით ომა-
ნიძისა ხომ არა გაგიგია-რა?

— დავითის ქალი თუ ბრძანდები ბატონო?—შეეკითხა
მესტვირე.

— სწორედ რომ დავითის ქალი ვარ.

— ბატონი შეილო, მამაშენი ახლა მტერსა სდევს. მეფემ
უბრძანა, ჩემ საბრძანებელში მტრის ერთი კაციც აღარ გა-
უშვაო.

— წავიდეთ ორბის ცხენში.—უთხრა ფერომ გიგის.—ეს
კაცი მშიერი იქნება, პური ვაქაშოთ.

ქალი მსწრაფლ ცხენს მოახტა და გზას გაუდგა. მესტვი-
რე გაშტერდა. პირი გააღო; ასეთი სიმკვირცხლე ქალისა ჯერ
არ ენახა.

— წამო, ძმობილო!—წაჰკრა გიგიმ ხელი.

— მართლა რომ სადღედოფლო ქალია.—წამოიბურტყუ-
ნა მესტვირემ თავისთვის.—მეფის შვილი არ წააგებს.

— რას ბურტყუნებ კაცო!—დაუყვირა მოთმინებ-დან
გამოსულმა დავით ომანიძის მსახურმა და ხელი ნაბადში წაავ-
ლო.—წამო რაღა!

— მოვდივარ, მოვდივარ, კაცო!.. ეი! რატო ვერ მოხვედი!
ვი! აბა თუ აგრეა მაშ მოხვედი!

გიგი და მესტირე ტყეს შეერივნენ.

XIV

ორთანას შიშველი მწვერვალი შორიდან მომრგვალო შაქრის თავს წააგავდა. მაგრამ ახლოს რომ მიხედოდი ცოტა სხვა სახით წარმოგიდგებოდა: სამხრეთი ნაწილი შეზენქილი ჰქონდა და ტყისაკენ ღარივით ეშვებოდა. ღარის მარცხენა გვერდზე კოშკივით შემორგვალელებული უშველებელი კლდე წამოწეულიყო წინა. ეს იყო აგრეთ წოდებული ორბის ციხე, სადაც იმალებოდა ომანიძის ასული. კლდეში სამრიგად გამოქვაბულები მოსჩანდა. ქვევითი გამოქვაბულები ზევითებთან კიბეებით იყო შეერთებული. ღარის მარჯვენა გვერდიდან მარცხენისათვის რომ შეგვხედნათ, გამოქვაბულები თავისი წინ წამოწეული ბაქნებით ორბას ბუდეებს მოგაგონებდათ. ნამდვილად კი გამოქვაბულების შესავალში ადამიანი თავისუფლად იმართებოდა და დაუხრელიად შედიოდა თვით გამოქვაბულში. თვითოეული გამოქვაბული კარგა ბლომა ხალხს იტევდა და კაი საფარსაც წარმოადგენდა ლტოლვილთათვის. ორი მოზრდილი გამოქვაბული ფეროს ეკირა, დანარჩენებში სხვა გამოქვეულები მოთავსებულიყვნენ. ორბის ციხის წინ გვერდა გაევაკებიანთ და პატარა მოედნად გადაექციათ.

დღე უკვე მიწურულიყო, როცა ამ მოედანზე გიგი და მესტირე გამოქვაბულიდან შეზარხოშებულნი გამოვიდნენ. გარს ბავშვები შემოჰხვეოდნენ და მესტირეს ელიჯინებოდნენ, სტირი დაუკარ, ზაზას ლექსი კიდევ სთქვიო. გიგის ხელში საღვინე და პატარა ყანწი ეკირა და ხან თავის ამფსონს სთავაზობდა, ხან თვითონ ეწაფებოდა.

— კარგით, თქვე ქინკლებო, თქვენა! — დაუტატანა მესტირემ ბავშვებს. — არ დამაცდით, პატარა გემრიელად დავლიო?

— ძია, ძია, ძია! ერთი კიდევ! ერთი კიდევ! — ბოდნენ მაინც ბავშვები.

— მოდი აქ ჩამოვსხდეთ! — მიუთითა გიგიმ მესტვირეს მოედანზე დაგდებულ გძელ ქვაზე. — ერთი აი იმ ბებრუსუნა თინანოზედაც, თქვი ლექსი.

თინანო ფეროსთან ერთად გამოქვაბულის შესავალში გაჩერებულიყო და რაც ძალი და ღონე ჰქონდა ამთქმარებდა — ძილისთვის თავი უკედებოდა, გიგის სიტყვებს ყური მოჰკრა და ქოქოლა მიაყარა.

— შენ კი დაგედოს გულზე ეგ ქვა, აი ზედ რომ ბაიყუშივით ჩამოსკუბდი! — დაუძახა დამცინავს გაჯავრებულმა ვაღიამ.

— უემურისა შეგილოცა აი! — უთხრა მესტვირემ გიგის და გუდას ჩაჰბერა; ქარაღზა მოიმარჯვა და აღიღინდა.

დედაკაცებმა გამოქვაბულებიდან თავები გამოჰყვეს. ბავშვები დაწყნარდნენ. მესტვირემ დაიწყო:

სტვირო, დაუკარ, დაუკარ,
ქვეყანას თავი დაუკარ!
თინანოს სიტყვა გაუკარ,
მარცხენა თვალი ჩაუკარ.

გამოქვაბულის შესავლებიდან სიცილ-ხარხარი გაისმა; ბავშვებმა კიჩინა დასცეს, თინანომ კიდევ ხოტბის მთქმელს ჩვეულებისამებრ ქოქოლა მიაყარა და გამოქვაბულში შებრა-ცუნდა. თინანოს მერე მესტვირემ კიდევ რამდენიმე დედა-კაცი შეაქო, კოტაოდენი გიგისაც მოარტყა და ქარაღზა დაასვენა.

— ახლა ზაზასი თქვი, ახლა ზაზასი! — აუტყდნენ ხელმეორედ ბავშვები.

— დაიცათ, ჯერ ღვინო დავლიო. — უპასუხა მესტვირემ და ყანწი მოიყუდა. — ესე მტერი დაგეცალოს, ბატონიშვი-

ლო!—დაუყვირა ფეროს და პირქვე მოქცეული გამოცდილი
ღვინის კურკელი დაანახვა.

— ზაზასი თქვი, ზაზასი!— გაუმეორეს ონაერებმა.

მესტვირემ კიდევ ჩაჰბერა გულასა და დაიწყო:

ვაქოთ! ვინ ვაქოთ?.. რა ვაქოთ!

მორბენალიძე შეევაქოთ!

იზისი საქმე საგმირო

მძიფივით ჰანგზე ავაგოთ.

ჩვენსა ქვეყანას მოეჭრა

სისხლისა მსმელი თათარი.

მეფემა გზები შეუკრა,

დასაქერადაც მზად არი.

მაგრამ ღალატმა გვიმუხტლა,

მეფესა საქმე წაუხდა,

მტერი წინ გადაეღობა,

ცული სიზმარი აუხდა.

ზაზას ყურამდე მივიდა

მწარე ამბავი მოძმისა,

ვეფხის ბუნავი დააგლო

ხმალი გალესა ომისა:

ამხანაგები მოკრიბა

შიგ გაურია სხვანიცა,

ქვეყნის ვარამი უამბო,

არ იცდის ცოტა ხანიცა.

მზირავიდანა წამოსკდა

პატარა ნიავღვარია,

გაღიღდა, გაანიავა,

მტერი ჰყო იავარია.

მეფე დაიხსნა ზაზამა,
 ვინ არის იმის დარია?
 ქვეყანას ქირი აშორა,
 ყველას დაუდგა დარია.

მესტვირე იძაბდა, ბავშვები კიდევ გატაცებით ყურს უგდებდნენ და ვერა ჰხედავდნენ ღამე როგორ ქურდივით ებარებოდათ.

— გიგი! — დაიძახა გამოქვაბულის შესავლიდან ფერომ. — ხვალ მთაში ცხენები მონახე და ზევ მზირავში წავიდეთ, დრო არის. საშიში აღარაფერია.

მესტვირემ გულა გვერდზე გადასდო. ბავშვები დაიშალნენ და პატარა მოედანი ერთბაშად დაცარაელდა.

გიგიმ მესტვირე დასაძინებლად წაიყვანა.

ფერო მოშორდა გამოქვაბულის შესავალს და მოედანზე დაგდებულს ქვაზე ჩამოჯდა. ქალს სახე მოჰპურვოდა. გული უკენესოდა. მესტვირემ, კარგ ამბებთან ერთად სხვა რამეც უამბო, რომელმაც ძალიან დააფიქრა: მეფეს ომანიძისათვის ასული ეთხოვნა სსძლოდ. ეს ამბავი გულს ისარივით დაესო ქალსა. მეფის წულის ცოლობა არ ახარებდა.

— არა, არა და არა! — წამოიძახა გადაჭრით ფერომ ცოტა ხნის მდუმარების შემდეგ და თან გადიას მზეთუნახავის სიტყვები განიმეორა. — „მე ის უნდა შევიერთო, ვინც თავის ბედი თვითონვე გამოსჭედს... მეფის შვილს რაც აქვს, მამისაგან აქვს.“

მთვარე ამოვიდა და ორთაწას მწვერვალზე ალაგ-ალაგ საიდუმლო ბინდ-ბუნდმა დააწყა თამაში.

ფერომ გულგრილად გადაავლო არე-მარეს თვალი.

— არა, ჩემთვის მთვარე ჯერ აღარ ანათებს! — სთქვა ამოოხვრით ომანიძის ასულმა რე გამოქვაბულს მიაშურა.

XV

მეფის სასახლის გაღივანთან აუარებელი ხალხი მოგროვილიყო და ბუზივით ირეოდა.

— სად მოიბრძვი, რომ მოიბრძვი, ადამიანო?! ხო? ხედავ ამ ზღვა ხალხთან ვერას გახდები!— დაუტია ვიღამაც ერთ ხნიერ მანდილოსანს.

ხსენებულ მანდილოსანს საგრძნობელი სივრცე სჭირდებოდა და, საითაც კი მიტრიალდებოდა, უნებურად ყველას ერთმანეთს მიახლ-მოახლიდა ხოლმე.

— კამეჩი ხარ, თუ რა ხარ, შეე მამა ოხერო?— დაუყვირა ახლა მეორემ.— რა ღმერთი გაგიწყრა! კინალამ ფეხი არ მომტეხე!

— ბავშვი, ადამიანო, ბავშვი!— უთხრა ძაძით, მოსილმა ახალგაზდა ქალმა.

— მერე და ბავშვი აქ რათ მოგიყვანია?— გამოეკამათა მოთმინებიდან გამოსული ხნიერი მანდილოსანი.— ქალს დიმიხედეთ, ჯერ ქმრის გვამი რიგიანად არ გასცივებია და ბავშვით სეირის საყურებლად გამობრძანებულა. შენ უნდა ფარდა ჩამოშვებულს სახლში იჯდე და გარედ თავს არა ჰყოფდე.

— უი შენს თვალებს! შენ მე უნდა მასწავლო ჩემი მიცვალელების პატივისცემა?.. ქვეყნის მხსნელის ნახვა, არავისთვის საძრახისი არ არის. მეც უნდა ვნახო და ჩემმა პატარა ბიჭუნამაც. დეე კარგა დაიხსომოს, როგორ პატივით ეპურობიან სამშობლოსათვის თავდადებულ ადამიანს...

— მეფის სამძახლო, მეფის სამძახლო! — დაიყვირეს ხალხში.— დავით ომანიძეს გაუმარჯოს, დავით ომანიძეს!

— ეჭე! მოღალატეც დაუჭერია! — გაისმა ბრბოში ხმა.— ჩაეკოლოთ, ხალხო, ჩაეკოლოთ! მაგის წყალობით ბევრი დედა ატირდა და ბევრი დაობლდა.

ხალხი მომავალს ომანიძეს წინ გადაეღობა და მოღალატე მოსთხოვა.

— გზა! — დასკვივლო დავითმა. — წარჩინებულნი გვეყარის შვილია და მეფეს უნდა მივეგვარო. ვინ ბედავს და წინ მელობება?

ხალხი გაკირვეულდა. ომანიძეს საქმე გაუკირდა.

— იებიანი მხედარი! იებიანი მხედარი! — წამოიძახა ხალხში ვიღამაც. — ზაზას გაუმარჯოს, ზაზას!.. დღეგრძელობა ვაეკაცს, დიდი ხნის სიცოცხლე!

ხალხმა თავი ანება მოლალატეს და ზაზას გადაეგება. ყველა ცდილობდა ქვეყნის მხსნელი ახლოს დაენახა, ხელით შეჭებოდა.

მორბენალიძე ნელ-ნელა მოიწვედა წინა, უკან ეფრო, ტურა, ცელქი და მზირავეში შედგენილი რაზმი მოსდევდა. ყველას ამჟამად თავი ეკირა: თითქოს ამბობდნენ: ჩვენც გვიღვეს ზაზას საქმეში წილიო.

— მზირაველები! მზირაველები! — ყვიროდა ხალხი — მაგით სულს ვენაცვალეთ ყველანი, მაგით სულსა!

მორბენალიძეს ეს გულუბრყვილო ზეიმი თუმცა ახარებდა, მაგრამ მაინც გუნებაზე ვერ იყო კარგა. ვაეკაცს სახეზე სევდანარევი ღიმილი უკრთოდა. ხალხმა მალე შეამჩნია თავის სათაყვანებელის ადამიანის დაღერემილობა და გულში ჩასწვდა, დაწყნარდა და მძიმედ მომავალს მორბენალიძეს სასახლისაკენ გზა მისცა.

— გული აქვს, გული, დაკოდილი! სთქვა ერთმა მოხუცებულმა.

— ღმერთმა გაუმთელოს! ქვეყნის ხსნისათვის საბადლო მიუძღვნას. — გაისმა აქეთ-იქიდან.

ზაზა თავის რაზმით სასახლის გაღაფანში შევიდა. სასახლისა და გაღაფანის კედლის ახლოს უზარმაზარი ხეები ამართულიყვნენ და იქაურობას მზის მზურვალე სხივებისაგან იფარავდნენ. ხეების ჩრდილში დიდებულებს მოეყარათ თავი, ჯგუფ-ჯგუფად დაყოფილიყვნენ და მეფის მოლოდინში მასლაათობდნენ, ვინმე პირბადე აფარებულ მოლოზანს აბგა

გადაეკიდა მხარზე და ჯგუფიდან ჯგუფში გადადიოდა: ადიდებდა.

ზახას მოსვლამ დიდი ჩურჩული გამოიწვია.

— ამბობენ, ამ ყმაწვილს ძალიან დააჯილდოვეს მეფეო. — წასჩურჩულა ომანიძეს ერთმა დიდებულმა.

ომანიძე ხეს მიჰყუდებოდა და მოუთმენლად ელოდა, როცა მოღალატეს თავიდან მოაშორებდნენ.

— აბა რაღა თქმა უნდა, ჩემო შანშე, დააჯილდოვეს. — უთხრა შემკითხველს. — ეგ ყმაწვილი რომ არ ყოფილიყო, დავიღუპებოდი. — ღმერთს მადლობა უნდა შევსწირო: რაზე სასიკვდილოდ დავსკრიდი და მთელ ქვეყანას ყელს გამოვჭრიდი! — ომანიძემ ძირს დაგდებულს ხელგბ-გაკრულ მოღალატეს ზიზლით გადახედა და თან მოწიწებით პირჯვარი გადიწერა.

— რა მშვენიერ საქურველში ჩამჯდარა! — წამოილაპარაკა აღტაცებით შანშედ წოდებულმა. — რა ნაირი უხდება მერე!

— ჩემ სალაროდან არის გამოტანილი. — განუპარტა დავითმა. — მეტი წილი მზირავის რაზმისა ჩემ მამულებიდან არის. იარაღიც სულ ჩემია. ჩემი ფეროს განკარგულებით გამოუტანიათ. — თავის ასულის ხსენებაზე ომანიძეს სახე გაუბრწყინდა და სახიდან გამონადენმა შექმა ქალარა აუბზინა.

— რას იტყვი, დავით, მამუცა აბატებს შვილსა?

— შე მგონი?.. ცოტა იტანჯა ქაბუკი? საკმარისია.

— მამას რომ აქამდე ხმა არ გაუცია? ავე მამუცა ახლაც აქ დატრიალებს და შვილს სულ პირს არიდებს.

— მეფე მობრძანდება! — აუწყა კარის კაცმა დიდებულთ.

სახახლიდან ვალავანში ქალარა გვირგვინოსანი გამოვიდა. თან დედოფალი, მემკვიდრე, ქალები და რამოდენიმე წარჩინებულნი გამოჰყვნენ.

ზაფხულის დღე იყო და მეფეს უნდოდა გარეთ გადაეხალნა ზეიმი ქვეყნის მხსნელისთვის. ვალავანში უშველებელ

ხეების ქვეშ საგანგებო ტახტი დაემზადებინათ. მერვეს ხელს
ზე აბრძანდა.

— დავით, მეფე ვიბრძანებთ!—აცნობეს ომანიძეს.

ომანიძემ გვირგვინოსანს ხელეზ გაკრული მოლაღატე მიჰგვარა.

— არა, დავით!—ბრძანა წყნარად მეფემ.—ჯერ ქვეყნის ერთგულნი დავაჯილდოვოთ და ქვეყნის ორგულისათვის შერე მოვიცალოთ. მომიყუა ქაბუჯი მორბენალიძე თავისი რაზმით და მეგობრებით.

დავითი გამართა ზაზასკენ წაავლო ხელი და წამოიყვანა. რაზმსაც ანიშნა გაჰყოლოდა.

მადლიერმა მეფემ პატიოსანი თვლებით შემკული, თავის ნაქონი ხმალი ჩამოჰკიდა ზაზა მორბენალიძეს და თან წყალობის სიგელი გადასცა.

— აბა, შენც შეუნდე შეცოდებანი შენს შვილსა სამშობლოს გულისათვის.—მიმართა მეფემ მამუკა მორბენალიძეს.—რაც ყმაწვილობით მოუვიდა უნდა ეპატიოს.

ამ სიტყვების გამგონე ზაზა აერთო.

— არა, მეფეო!—წამოიძახა აღშფოთებულმა.—მე მამიჩემისაგან საპატივებელი არაფერი მაქვს! მე ცილი დამწამეს... თავის ზრახვანი მე მომაწერეს.

— არა, სტყუის...—დაიწყო მამუკამ.

— არა!—შეაჩერა ხელის გაქნევით პირბადიანმა მოლოზანმა.—ზაზა მართალია, ცილი დასწამეს.

ყველანი გაოცდნენ.

— ვინა ხარ?—შეეკითხა მეფე მოლოზანს,—ან შენ რა იცი ამ საქმისა?

— მონაწილე ვახლავარ, მბრძანებელო ამა ქვეყნისა!—უპასუხა მოლოზანმა და პირბადე შოიშორა.

— მზირო!—წამოიძახა მამუკამ.

— მამუკას ცოლი!—წამოიძახეს დიდებულებმა.

მეფის წინ იღვა ჯერ კიდევ ახალგაზდა, მაგრამ უკვე სახე დაღარული ქალი. ეტყობოდა დიდი სულიერი ბრძოლა განეწყო. ცის დარს თვალეში განუსაზღვრელი სევდა ჩაჰკედლობდა.

მამუკა აზრს ვერ მოსულიყო; სამი თვე იქნებოდა, რაც სახლ-კარისათვის თავი დაენებებინა, ცოლი შინ ეგულებოდა და აქ კი მოველინა მოლოზნად... ველარა აწამა-რა.

— მზირო! — წამოიძახა ერთხელ კიდევ და ხმა ჩაუწყდა.

— დიახ, მზირო! — სთქვა მოლოზანმა და მეფეს მიმართა. — ისწინე, ჩვენო პატრონო, ჩემი აღსარება: სულ ახალგაზდა ვიყავი, როცა მამუკამ ცოლად მიმიყვანა თავის სახლში განსვენებულის მამიჩემის სურვილის თანახმად და ჩემი სურვილის წინააღმდეგ, ბედს დაემორჩილეო, შეეჩვევი, შეგიყვარდებაო, მითხრეს. ჩემ ცრემლებს ყურადღება არავენ მიაქცია... მამუკას სახლში გაბორცებული მივედი... შურისძიების სურვილი აღმეძრა... მინდოდა ჩემის გამაუბედურებელის გული დამეკოდა... — ქალი ცოტა ხნით შეჩერდა, ღელავდა. სული მოიბრუნა და ისევ განაგრძო: — მამუკა დაბრმავებული იყო ჩემი სიყვარულით. ვერას ჰხედავდა... მინდოდა მელალატნა, მინდოდა ზაზა შემეცდინა და ისე მეძია შური... განზრახვამ ამაოდ ჩამიარა: ზაზას მამა ძალიან უყვარდა... ზიზლით შემომხედა. ამან უფრო გამაბოროტა... მამუკას მოვახსენე, შენი საყვარელი შვილი შენს სიკვდილს დამემუქრამეთქი... დაიჯერა. ზაზა სახლიდან გააგდო... ახალგაზდა ვაჟკაცი სახლში არავენ მიიღო, ყველამ შეიძულა და ყაჩაღად გავარდა... მე არ ვცხრებოდი; მამუკას საზაფხულო სახლი გადავუწვიდა ესეც ზაზას დაჰბრაღდა...

მამუკა აენტო, მოლოზნისაკენ გაიწია, მაგრამ უცბად მისუსტდა და მუხლები ჩაეკეცა, სკამზე ჩამოჯდა და თავი ჩაჰკიდა.

— მე ამ ქვეყანას აღარ ვეკუთვნი, მამუკავ! ჩემი მსოფლიო მხოლოდ ღმერთი-ღაა! — უთხრა მზირომ თავის წამყვალ-ლარს და ისევ მეფეს მიმართა.

— ამა ქვეყნისა მბრძანებელი, გული ჩემი ისე იყო შურისძიებით აღვსილი, რომ ჯერ ვერაფერსა ვგრძნობდი, მაგრამ შემდეგ ნელ-ნელა სინდისი ამიჩუჩუნდა... ძნელი, ძნელი ყოფილა სინდისთან ბრძოლა! ზაზას მდგომარეობა მოსვენებას არ მძლევდა... განვლო დრომ. შემოესია ქვეყანას მტერი და ყველამ შენსკენ გამოსწია... მხოლოდ ზაზას არა ჰქონდა ამის უფლება. ჩემის წყალობით მამულს მეომარი აკლდებოდა. . მამუკაც შენ გეახლა... მარტო დაერჩი... სინდისმა ქენჯნა მიმატა, ველარ გავეძლი და ამ ქვეყნიურ ცხოვრებაზე უარი ვყავ... — ქალი შეჩერდა, მძიმედ ამოისუნთქა და თავის სიტყვა ასე დაამთავრა, — მე შინდოდა, მამულის სათაყვანებელ გმირისთვის ჩირქი მომეშორებინა, რომ უფრო გაბრწყინებული წარსდგომოდა ერსა... ჩემი მოვალეობა ავისრულე...

მოლოზანმა პირბადე ჩამოიფარა, წყნარად თავი დაუკრა მეფეს და გაშორდა. ხმა არავის ამოუღია.

ახალგაზრდა მორბენალიც მოხუც მორბენალიცესთან მივიდა და მხარზე ხელი დაადო.

— მამი! — გაისმა ნელი ხმა. — რაც მოხდა, მოხდა! წამოდი, ახლა გამიწიე მამობა, მე კიდევ ვეცდები შენს გულს ტკივილები გავუქარეო.

მამუკამ შეიღოს შეხედა და ცრემლები ლაპალუპით გამოსცივდა, უნდოდა გადაჰხვეოდა, მაგრამ თავი შეიკავა, წამოდგა, ზაზამ ხელი ჩაჰკიდა და აუჩქარებელი ნაბიჯით გალავნის კარებისაკენ გაემართნენ. არავის შეუჩერებია.

ინ-ბანი

(დასასრული იქნება)

შავ ტყუანეტას შვილობილი

(შემდეგი *)

XXXIII

სამშობლოში

ლილიბეს ეგონა. მატარებელი სადგურს ველარ მიღწევდა, ისე ეჩქარებოდა მატარებლიდან ჩამოსვლა.

— ჯერ მთავრის ქუჩაზე წავიდეთ და სელინა ვნახოთ, — მხიარულად ეუბნებოდა ის მიყუჩებულ ლილიბელს. ამას ის თავმომწონე შეხედულობა სრულებით აღარ ჰქონდა, რომელიც შეპყვრის მრავალი ბრძოლის და სხვა-და-სხვა დაბრკოლების მამაცურად ამტან ადამიანს.

— მე ფიქრობ, რომ დედა მიმზეგვავს ვაჰარვისათვის. მეშინია, — ვერ მივალ იმასთან. სჯობია ჯერჯერობით წყლის პირად წავიდე და იქ დავიცადო, სანამ პირველი სუსხი გაივლიდეს.

— არაფერსაც არ გეტყვის, — უპასუხა ფილიბემ, — სელინას კიდევ გაეხარდება შენი ნახვა.

— დედა დარწმუნებულია, რომ მე მკვდარი ვარ, — ამბობდა ლილიბელი; — ცოცხალი რომ მნახოს, უეჭველად შეიშლება.

ფილიბეს ძველებურად მხიარულად გაეცინა.

— წავიდეთ, წავიდეთ, ნუ გეშინია! სელინა ისეთი კეთილია, რომ შენ ხელსაც არ გახლებს!

*) იხილე 1918 წ. „ნაკადული“-ს №№ 1—2.

ის აჩქარებით გამოეთხოვა მემანქანის თანაშემწეს და ისა-
რივით გაჰქანდა ელიზიანის მინდორზე მთავრის ქუჩისაკენ.
ფილიპე ახლა საცოდავი, ტალახში ამოთხუნული მგზავრი აღარ
იყო; ის ახლა თავის სისუსტეს, დახეულ, მტვერიან ტანისა-
მოსს, აჩეჩილ თმას და მზისაგან დამწვარ სახეს ყურადღებას
აღარ აქცევდა; ის ახლა ისევ მთავრის ქუჩაზე სელინასაკენ
მიმავალი ტუანეტას ფილიპე იყო.

ეკლესიასთან შესდგა, რომ ბალისათვის თვალი მოეგლო.
რა კარგი იყო იქ! სურნელოვანი ზეთისხილის ხე ჰყავოდა;
იასამანი ბრწყინავდა თავისი თეთრი ვარსკვლავებით და ყვა-
ვილნარში მშვენიერი ია ვაშლილიყო. ფილიპემ გამხდარი სახე
რკინის მესრებიან ალაყაფის კარებს მიაყრდნო და გაუმაძღ-
რად დაუწყო ყნოსვა ნაცნობ სურნელებას.

—ოჰ, რა კარგია შინ ყოფნა!—დაიძახა მან, ღიმილით
გაბრწყინებულმა,—რა გაუკვირდება სელინას, რომ გენახავს!

—ფილიპეს, რასაკვირველია, სელინა ძველს ალაგზე ეგუ-
ლებოდა და ფიქრადაც არ მოსვლია, რომ იგი იქ აღარ და-
ხვდებოდა; მაშინაც კი, როცა ფილიპე ბანკის დერეფანს მი-
უახლოვდა და იქ ვერც სელინა და ვერც მისი დაზგა ვერ ნა-
ხა, თავის თვალებს არ დაუჯერა; დიდხანს გაოცებული
იდგა და იმ ალაგს უყურებდა, სადაც სელინა ყოველთვის
იჯდა და შორიდანვე მზიარული ღიმილით უზვდებოდა.
ახლა აქ აღარაფერი არ იყო, სრულებით არაფერი სელინას
ნივთებისაგან. მაღალი სვეტები და ლამაზი დერეფანი უსე-
ლინოდ თითქო დაბატარაებულნიყო და დაუშნოვებულნიყო.
მთელი ეს ალაგი უდაბურად და მწუხარედ გამოიყურებოდა
და ცივი, ნაცრისფერი ქვის დანახვამ ხომ მთლად მოუკლა
ფილიპეს გული.

—სად არის დედაჩემი?—წაიხურჩულა თვალებ-დაცქვე-
ტილმა, გაოცებულმა ლილიბელმა:—აქ აღარ არის; სადღაც
წასულა,—სთქვა მან, და რადგან სასჯელი დროებით აშორდა,
მსუბუქად ამოისუნთქა.

ფილიპე სდუმდა. მას მწუხარების გამოსახატავად სიტყვი
 ბი ვერ ენახა. მოიწმინდა ცრემლები და მეზობლის დუქანში
 შევიდა სელინას შესახებ ამბის გასაგებად. ოდესღაც მთელი
 ეს მიდამო იცნობდა სელინას, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ახლან-
 დელი დუქნის პატრონი აქ ერთი წელიწადია ვაჭრობს და ამ
 ხნის განმავლობაში ძველი სახლის დერეფანში არაფერი
 დაზგა არ უნახავს. ფილიპე დალონებული გამოვიდა და სხვა
 მეზობლებსაც იმავე შეკითხვით მიმართა. პართალია, აქ იყო
 წინად მოხუცი ზანგის ქალი, მაგრამ აგერ ერთი წელიწადია,
 თუ ცოტა მეტი, სადღაც წავიდაო. მეტი არაფერი არ იცოდნენ.

— შეიძლება დედა მოკვდა!— ქვითინებდა ლილიბელი.
 მას ვერ წარმოედგინა, თუ სხვა რამ ბიზნესი ააღებინებდა დედა-
 მისს ხელს თავის ძველ დაზგაზე.

— ნუ ამბობ მაგას!— გააჯერდა ფილიპე.— კი არ მომკვ-
 დარა: აქედან წასულა და ჩვენ უნდა მოვნახოთ!

ის ცოტა ხანს შეჩერდა აზრების მოსაკრებად, თუ რო-
 გორ სძლიოს ამ მოულოდნელ დაბრკოლებას.

ერთი წუთის ფიქრის შემდეგ იგი მშვიდად მიუბრუნდა
 ლილიბელს:

— შენ წადი სელინას ბინაზე და შეიტყე— იქ არის თუ
 არა. თუ არ არის, ეცადე გაიგო სად არის. მე კი წა-
 რიამის ეკლესიაში წავალ მამა ეოზეფის ამბის გასაგებად.
 ეკლესიის კიბეზე დაგიცილი. აბა, გაიქეცი და რაც შეიძლება
 ჩქარა მოიყვანე სელინა.

ლილიბელს ბრძანების განმეორება აღარ დასჭირებია: მან
 იმ წამსვე გაკურცხლა ფილიპეს ბრძანების ასასრულებლად.
 ის თვითონაც ნაკლებ არ სწუხდა— დედას ხომ არაფერი მო-
 უვიდაო.

ლილიბელის წასვლის შემდეგ ფილიპე უკან დაბრუნდა.
 უნდა გენახათ— რა საცოდავ და დაბნეულ არსებას წარმოად-
 გენდა ის ამ გაზაფხულის მზიან დილას. ეკლესიის წინ მეორე-
 ჯერ გამოვლისას მას აღარ შეუნიშნავს არც ყვავილები,

არც სურნელოვანი ბალი. დაღონებული, თავ-ჩაქიზებული მოლასლასებდა ნელი, დაღლილი ნაბიჯით.

ეკლესიის კარებში მომავალი მღვდელი შენიშნა და შესდგა. ეს იყო პატარა, გულკეთილი სახის მოხუცი. ფილიპემ შეაჩერა და აკანკალებული ხმით მამა ჟოზეფის ამბავი ჰკითხა.

— მამა ჟოზეფი? ჯერ არ დაბრუნებულა, მაგრამ დღითი დღე კი მოველით. — ამ სიტყვებით მღვდელმა ერთი გადახედა ბავშვის დაფლეთილ ტანისამოსს და თავის გზას გაუდგა.

ერთ წუთს ფილიპეს სახე გაუბრწყინდა.

„დღითი დღე, დღითი დღე!“ ფიქრობდა ის. „ხომ შეიძლება დღესვე მოვიდეს! დავჯდები კიბეზე და ლილიბელს დავუცდი. ეგება მანამდის მამა ჟოზეფიც მოვიდეს!“

მამა ჟოზეფი არ მოსულა, მაგრამ ჩქარა მოქანცული და აღელვებული ლილიბელი გამოჩნდა.

— არ მომკვდარა, — ჯერ კიდევ შორიდან ყვიროდა ის: — მაგრამ არსად არ არის. ერთმა შავკანიანმა ქალმა მითხრა, რომ დედა ერთ წელიწადზე მეტია სადღაც წავიდაო, მაგრამ სად, არაფერ იცის. ის ქალი ფიქრობს, რომ დედა სოფელში წავიდაო. მე ვიყავი ნავთსადგურში და შევიტყე, რომ ნაფი დღეს საღამოს მიდის. მე დღესვე წავალ, დედას მოვინახავ და იმავე ნაფით დაებრუნდები. იმ ქალმა რამდენიმე ბისკვიტი და ნამცხვრის ნაჭერი მომცა. ცოტა შენც მოგიტანე. აჰა, სქამე! მე კიდევ დამჩაა, ნაფში ესქამ. შენ კი, ოსტატო ფილიპე, აქ დაიკადე, სანამ დედას მოვიყვანდე.

იმ ღამეს არქიეპისკოპოსის მოხუცმა მეგზოვემ ბალის კუთხეში კარების დაკეტის დროს მძინარე ბავშვი ნახა, რომელსაც დახეული ტანისამოსი ეცვა და ხელში ბოხჩა მაგრად ეჭირა.

— საბრალო ქუჩის ბავშვი, — გაიფიქრა მოხუცმა. — იყოს თავისთვის, იძინოს.

ინათლა თუ არა, ფილიპეს გაეღვიძა და ბალიდან ტანით პატარამ, მაგრამ სუღით ძლიერი გამოვიდა. მან გა-

დასწყვიტა დეა მოეძებნა. თუმც ახსოვდა, რომ ის ცხელი იყო, რეს ქუჩაზე ცხოვრობს, მაგრამ მისას არას დროს არ ყოფილა და ამიტომ ნამდვილად არ იცოდა, რომელი იყო მისი სახლი. მას მაინც იმედი ჰქონდა, რომ კარის-კარ კითხვით მიზანს მიაღწევდა.

ველლერეს ქუჩისაკენ მიმავალი ფილიპე დედის ძველი ბალის სანახავად შეჩერდა. ჯერ კიდევ ადრე იყო და არავინ იყო, რომ ფილიპეს განცვიფრება ენახა, როდესაც მან შეაჩინა, როგორ გამოცვლილიყო მისი ძველი ბუდე. სახლი ხელახლა შეეღესათ და შეეღებათ; ალყაფის კარების რკინის მორთულობა ახალსავით ბრწყინავდა; მოუსვენარი ვენახი აღარ იყო კედლებზე გადაბარდული; ხეები ლამაზად შეკრეკილი და გზებიც ლამაზად გასუფთავებული იყო. ტუანეტას სახლის წინ ლამაზი ახალი თეთრი სახლი იდგა მალაღობით, ფართო ბანებით და გრილ-ჩრდილიანი ფანჯარებით. ნუ თუ ეს იგივე ძველი მიტოვებული ბალია? აი იგივე დარღვეული, მცენარეებ-გადაბარდული თეთრი მესრები, იგივე მუხები და შავნოლიები და იგივე ყვავილებით მოფენილი ვარდის ბუჩქები. მაგრამ სად არის მისი დედილო? სად არიან მამიკო და მომღერალი? ისინი აქ აღარ არიან. იმათი ალავი სხვებმა დაიკირეს. ეს მისი სახლი აღარ არის... გულგასამირი ქვითინით მოსწყდა ის მესრებს და ურსულინის ქუჩით ველლერეს ქუჩისაკენ გაექანა.

დიდხანს იარა მან ქუჩაში ზევით და ქვევით. მან ვერ ნახა ვერავინ ცვილზე მოქანდაკის რამე ამბვის მცოდნე. ბოლოს, როდესაც თითქმის მთლად დაჰკარგა იმედი, ერთ სახლში საკირო ცნობები შეიტყო.

მხატვარი თავისი პატარა ქალით მართალია იმათ მეზობლად ცხოვრობდა, მაგრამ სადღაც წავიდნენ. ვიღაც უცხოელი მოვიდა და ისინი დიდი ხანია თან წაიყვანა. ამბობდნენ საფრანგეთში მივდივართო.

ფილიპესთვის ეს ყველაზე უფრო მოულოდნელი და ყველაზე ლაზე უფრო სამწუხარო ამბავი იყო. ეს მას თავში არ მოსვლია, თუმცა შესაძლებელი იყო მდიდარ ბიძას ღვა თან წაეყვანა.

ის სულით დაეცა და ლობეზე მიურდნობილი დიდხანს მწარედ სტიროდა. შემდეგ ბოხჩა ხელში დაიჭირა და თავის უკანასკნელი და ერთად ერთი ნავთსაყუდელისაკენ — წაღა მარიამის ეკლესიისაკენ გასწია.

იმ დროს, როცა დაღლილი, ავადმყოფი და ყველასაგან მიტოვებული ფილიპე ეკლესიის კარიბჭეში იჯდა, მაზედ არა-ნაკლებ დატანჯული და იმედ-დაკარგული მისი მახლობელი ნათესავები ყოველ ღონეს ხმარობდნენ,

რის შეძლებას სიძლიდრე და გავლენა აძლევდა და რასაც სინანულით აღსავსე შეწუხებული გული მოითხოვდა, — როგორმე ენახათ უთავშესაფარო, დატანჯული ბავშვი.

ფაღაზე ლობეზე მიურდნობილი დაღსნს, მწარედ ტაროდა.

XXXIV

ალაყაფის კარებთან.

არა ერთი და ორი ღღე გავიდა ფილიპეს დაბრუნების შემდეგ, მაგრამ ის ჯერ კიდევ ეკლესიის ახლო-მახლო დაე-

ხეტებოდა და მამა ჟოზეფს და ლილიბელს ელოდებოდა მამა რამოდენიმეჯერ დაინახა მამა მარტინი ეკლესიაში ან ეკლესიიდან მიმავალი, მაგრამ არ უნდოდა მისთვის თავი ეჩვენებინა; მას ახსოვდა, რომ ეინსვორტს წაღარია მისი ეკლესიის ღვთისმეტყველებით მიწერ-მოწერა ჰქონდა და ეწინააღმდეგებოდა ბავშვის ახალ ორღეანში დაბრუნებას არ შეეცდებინებინა; მამა ჟოზეფის მეგობარმა კი ვერ იცნო ამ ეკლესიის კარიბჭესთან მოხეტიალე ავადმყოფი, ლატაკ ბავშვში ტუანეტას ფილიპე.

ერთი თუ ორი დღის შემდეგ ბებერმა ეკლესიის მცველმა ბავშვს ყურადღება მიაქცია, საქმელი აქამა და მისი ოთახის, რომელიც არქივისკოპოსის ბაღის კარებთან იყო, ერთ კუთხეში დაძინების ნება მისცა. ის ხედავდა, რომ ბავშვი ავად და რომ ის წინად არ ყოფილა ისეთი ობოლი, მაწანწალა, როგორც ახლა გამოიყურებოდა. მისი მოუსვენარი, დაღონებული კითხვები მამა ჟოზეფის შესახებ, რომელიც მცველსაც ძლიერ უყვარდა, კიდევ უფრო აძლიერებდნენ მცველის გულში ბავშვის მიმართ პატივისცემას.

სალამოს, საყარაულოში ღამის გასათევად შემოსვლის დროს, ბავშვი ყოველთვის ერთსა-და-იმავე კითხვას იძლეოდა ისეთი მწუხარე და მორჩილი ხმით, რომ მოხუცი ცრემლებს ძლიერს იკავებდა:

— თქვენ როგორ ფიქრობთ, მოვა ხვალ მამა ჟოზეფი, თუ არა?

მცველიც რაც შეიძლება ალერსიანად უპასუხებდა:

— დიახ, ჩემო ბავშვო, მე მგონია ხვალ მოვა, ნამდვილად მოვა.

რადგან არქივისკოპოსის სახლთან ახლოს იყვნენ, ფილიპე დიდი სიფრთხილით გამოუშვებდა ხოლმე გალიიდან და აჩვენებდა მცველს მამა ჟოზეფის „შვილებს“. მათი სასაცილო ქცევა ავიწყებინებდა ბავშვს ყველა ვაქირვებასა და მწუხარებას და მოხუცი მცველთან ერთად ის გულიანად ხარხარებდა.

ერთ ღამეს ბავშვი ისევ ძლიერ ცუდად შეეძინა სიციხეში უმატა და ბოდვა დააწყებინა. მთელი ღამე იჯდა ის ლოგინზე თვალგებ-დაქვეტილი, ჰბორგავდა და ღიმილით ლაპარაკობდა. ახლა, სიციხეს რომ გრძნობდა, ის მზიარული და ბედნიერი იყო: იგონებდა საბრალო ტიკინის შეშინებას; მოხუც მცველს სახლთხუცესს უწოდებდა და ელაპარაკებოდა, როგორც ბასეტს მეგობრობის დროს; ის ისევ თავისი ცხოვრების უბედნიერეს დღეებს განიცდიდა.

ბავშვის სიციხით, ღელვით და ბოდვით შეშინებული მოხუცი მთელი ღამე ბავშვის ლოგინს არ მოშორებია, ხან წყალს ასმევდა, ხან ცეცხლივით ცხელ ხელს და სახეს ცივი წყლით უფრილებდა. დილით ავადმყოფს სიციხემ უკლო და მაგრად ჩაეძინა, როდესაც ფილიპეს გაეღვიძა. მის ლოგინთან მცველი და ის მღვდელი იდგა, რომელსაც მან მოსვლისას მიმართა; ისინი რაღაცას ჩუმად ლაპარაკობდნენ; მან მხოლოდ რამოდენიმეჯერ განმეორებული სიტყვა: „საავადმყოფო“ გაიგონა. ის მძიმე ავადმყოფია, საავადმყოფოში უნდა დააწვინონ, სადაც კარგად მოუვლიან.

„საავადმყოფო“ მისი აზრით ისეთი ალაგია, სადაც სასიკვდილო სნეულებს გზავნიან. ვინც იქ მოხვდება, ის სახლში არასოდეს აღარ ბრუნდება. ის, მართალია, მძიმე ავადმყოფია, მაგრამ მამა ჟოზეფის და ლილიბელის დაბრუნებამდე არ უნდა მოკვდეს; არა, ის საავადმყოფოში არ წავა. მას კრინტიც არ დაუძრავს და სრულებით წყნარად იწვა, სანამ ღვდელი და მცველი ოთახიდან არ გავიდნენ. როგორც კი ისინი ეკლესიაში შევიდნენ, მან მაშინვე თავის ბოხჩას ხელი წამოაფლო და ქუჩაში გაუდგა.

მზისაგან თავი ასტკივდა და საშინელი სისუსტე იგრძნო, მაგრამ მაინც მიდიოდა ურსულის ქუჩით, რომ რაც შეიძლება ჩქარა გასკოლოდა არქიებისკოპოსის სასახლეს და წაღარაბის ეკლესიას. მას მეტი მოცდა იქ არ შეეძლო. თუ დაბრუნდა, საავადმყოფოში გაჰგზავნიან და ვერას დროს ვე-

ღარ იხილავს მამა ქოზეთს და ლილიბელს. ლილიბელი თუოდ მოიყვანს სელინას; ისინი წ'და მარიაშის ეკლესიასთან დაუწყებენ ძებნას. ის კი იმ დროს იქ აღარ იქნება და ისინიც ვერას დროს ვერ გაიგებენ, სად იმყოფება.

თუმც ეს უკანასკნელი განსაცდელი მის ღონეს აღემატებოდა, ფილიპე მიიწვი ცდილობდა ფეხზე მდგარიყო. ქუჩაში რომ წაიქცეს, ხომ მაშინვე საავადმყოფოში გაჰგზავნიან და რა ეშველება „შვილებს“? ხომ მოიპარავენ, ან გაიქცევიან. უეცრად წ'და რობას სასაფლაო მოაგონდა. ისე შორს რომ არ იყოს იქამდის! დედის საფლავამდის რომ შესძლებდეს მისვლას, იქ არაფერ შეაწყუბებს.

როდესაც წ'და მარიაშის ეკლესიას გვარიან მანძილზე დაშორდა და თავს გადარჩენილად სთვლიდა, ის იქვე ერთი სახლის დერეფანში, ჩრდილში დაჯდა, რომ მოეფიქრა შემდეგ როგორ მოქცეულიყო. მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ფიქრი მას არ შეუძლია, თავი უცნაურად უბრუნს, ქუჩა და სახლები მის თვალ წინ თითქოს ქანაობდნენ. მას ძილი მოუწონდა და ის იყო თვალეზი უნდა დაეხუჭა, რომ ვიღაც გულმოსული აღამიანის ყვირილი მოესმა:

— წაეთრიე აქედან, ლაწირაკო. კიბე და იატაკი უნდა გაფრეცხო.

ფილიპემ ზევით აიხედა და ვედროთი და შჩოთქით სამუშაოდ გამზადებული ზორბა ზანგის ქალი დაინახა.

ფილიპე იმ წამსვე წამოდგა და ანგარიშ-მიუცემლად ურსულინის ქუჩით წავიდა. მას ეგონა, რომ უკვე რამოდენიმე ვერსი გაიარა. შეუმჩნევლად მის ძველ სახლის წინ გაჩნდა.

შესასვლელ კარების ორივე მხრივ დიდრონ მუხების ჩრდილს იქაურობა თითქმის დაეზნელებია. ღამე ეწვიმა და ჰაერი სურნელოვანი სინესტით იყო სავსე. ფილიპე ისევე ალაყაფის კარების რკინის მესრებს მიეყრდნო და ეზოს მიაჩერდა. ის ისე სუსტი და დაღალული იყო, რომ ფეხზე დგო-

მე ვეღარ შესძლო და იქვე მიწაზე დაჯდა; ზევით დიდრონი ხის ტოტები ირხეოდნენ და ზედ ჩიტები დაპფრინავდნენ. უეცრად ერთმა ჩიტმა სუფთა, წკრიალა ხმა ჩაარაკრაკა, ფრთა გაშალა და მალლა ზეცაში შეინავარდა. ფილიპე ოცნებით უცქეროდა. როგორ უნდოდა მასაც ამ დაუსრულებელ სივრცეში განავარდნება!

რა სიგრილეა ბაღში! რამდენი ვარდებია! რა საუცხოვო სურნელებია! რა მშვენიერი ჩრდილი სდგას ვენახში! წარმოუდგა, თითქოს მის თვალ წინ სასუფეველის კარებია. ნეტა გააღონ კარი და ერთი მისი საყვარელი ხის ჩრდილში დაწოლის ნება მისცენ. იქ ისეთი მყუდროებაა! ის ყველაფერს ხედავდა. ხედავდა მშვენიერ ბანზე მოსიარულე ხალხს და ვარდის ხეივანში მოსეირნე მალალ, შავგვრემან კაცს. კაცს ხელში წიგნი ეჭირა, მაგრამ უფრო ხშირად ცას მისჩერებოდა, თითქოს მისი სასურველი განძი იქ ინახებოდა.

მოსეირნე კაცს რომ უყურებდა, ფილიპემ ბანზე თეთრად მოსილი არსება შენიშნა. ანგლოზი იყო ის, თუ პატარა ქალი, — ფილიპე დანამდვილებით ვერ იტყოდა. შემდეგ მალალი ზანგის ქალი გამოჩნდა და თეთრი ლენტით შეკრული თეთრი ყვავილების თაიგული და პატარა თეთრი წიგნაკი მოწიწებით ქალს გაუწოდა; პატარა ქალმა ყველა ეს სასაცილო სიღინჯით ჩამოართვა; შემდეგ მალალი ქალის და დიდი ძაღლის თანხლებით, მოხდენილი ნაბიჯით ნელნელა ბაღში ჩამოვიდა.

ვარდის ხეივნის შესავალში პატარა ქალს კაცი შეხვდა, რომელმაც სახეზე პირბადე აუწია და ალერსიანად აკოცა; შემდეგ პატარა ჯგუფი ისევ გზას გაუდგა.

პატარა ქალი თავის თეთრ ფეხსაცმელებიან პატარ-პატარა ფეხებს ნელა მიაბიჯებდა.

ნუ თუ სიზმარია პირბადიანი პატარა ქალი ხომ დეაა? ფილიპემ ნათლად გაარჩია პირბადეს ქვეშ მისი ნაღვლიანი ღიმილი და მისი ტკბილი ხმა გაიგონა. მასთან მყოფი ქალი ხომ

სელიანაა? რასაკვირველია სელიანაა. ძალი? ექვს გზაზე
 ჰომოა. ისინი ისე ახლოს არიან ალაყაფის კარებთან, ხელი რომ
 გაუწოდოს—მისწვდება.

ამ დროს ძველი ქიშკარის კრიალი მოისმა, და ფილიპემ
 ისეთი ხმით რომელიც ცასაც მისწვდებოდა, ერთი კი დაი-
 ყვირა:

— დეა, სელიანა!—და გამოწვდილ მაგარ მკვლავებზე
 წყნარად დაეშვა.

შორს, შორს ესმოდა კიდევ მას ტკბილი ხმა:

— ფილიპეა—ფილიპეო.

მან იგრძნო ვილაკას ღონიერი ხელები, რომელსაც შორს,
 საღდაცა შორს მიჰყავდა. ის სანეტარო სიმშვიდეს განიცდიდა
 და ფოთლების შრიალი ზ ჩიტების კიკიკი სიზმარივით ესმოდა.

XXXV

ვარდის ლოგინი

როდესაც პირველ ზიარებაზე თეთრ კაბაში გამოწყობილ-
 მა, მიმავალმა, ანგელოზივით მშვენიერმა დეამ ნაფლეთებ-
 ში გახვეული მისუსტებული ბავშვი დაინახა, ერთბაშად ვერ
 იცნო თავისი ძველი, მზიარული პატარა მეგობარი. მაგრამ
 საკმაო იყო დაძახება: „დეა, სელიანა!“ რომ ის ფიცხლავ
 ბავშვთან გაჩენილიყო და, სანამ სელიანა ღონიერ ხელებს წა-
 საქცევად მოსხლეთილ ბავშვს მიაგებებდა, ფილიპეს თმა-გაჩე-
 ჩილი, მტვერიანი თავი გულში ჩაიკრა. ის არ მოერიდა არც
 არშისას, არც თეთრ ტანისამოსს. და ეს ცრემლები და
 ძვირფასი კოცნა იგრძნო ფილიპემ, როცა ნეტარებით გული
 ეღეოდა.

ეს შეხვედრა სრულებით არ ჰგავდა იმას, რომელსაც
 დეა მოელოდა. მთელი თვეები ელოდებოდა დეა ფილიპეს
 და ყოველთვის ისეთი წარმოუდგებოდა, როგორც უკანასკ-
 ნელოდ ნახა—ბედნიერი, ჯანმრთელი და მგზავრობის მოლო-

დინში მხიარულებით სავსე. მაგრამ ბავშვი ახლაც ნაკლებად სასურველი სტუმარი არ იყო და ის გარემოება, რომ ის ახლა ავადმყოფია და მოვლას საჭიროებდა—კიდევ უფრო ძვირფასად ხდიდა მას.

როდესაც ძმისაგან საფრანგეთში გადასახლებაზე უარი მიიღო, დეას ბიძა დეტრავა სახლის გადაკეთებას და იმ ლამაზი სახლის აშენებას შეუდგა, რომელშიაც ახლა ისინი ცხოვრობდნენ. დეამ სთხოვა, რომ პატარა სახლისა და ფილიპეს ოთახისათვის ხელი არ ეხლოთ. დეას უნდოდა დაბრუნებისას ფილიპეს ყველაფერი ისე დახვედროდა, როგორც დატოვა. როდესაც სელინამ შვილის დაკარგვის შემდეგ, ის დარწმუნებული იყო, ლილიბელი წყალში დაიღრჩო—დაზღისათვის თავი დაენებებინა და დეასთან სახლის გამგედ დამდგარიყო. ის და მისი საღმერთებელი პატარა ქალბატონი ყოველ დღე სიხარულით ალაგებდნენ და რთავდნენ ორთავეს საყვარელ ბავშვის ოთახს. ამიტომ ფილიპემ, როდესაც გონს მოვიდა, დაინახა, რომ თავის პატარა, თეთრ ვარდებით მოფენილ ლოჯინში წევს, ისე რბილად ეჩვენა მას ლოჯინი. ზვეიდან თვალ-ცრემლიანი სელინა დაჰყურებს და ისევ თავის თეთრ კაბაში გამოწყობილი დეა ფილიპეს მზისიგან დამწვარ სუსტ ხელებს ეფერება.

კოტა ხანს ფილიპე სდუმდა და იმათ ბედნიერი ღიმილით უცქეროდა. ემდეგ ლილიბელი იკითხა.

ამ სახელის გაგონებაზე სელინამ ქვითინით პირი მიიბრუნა. ის, როგორც ყველა დედა, თავის დაკარგულ მოუსვენარ შვილს ჰგლოვობდა.

— თქ, ბატონო ფილიპე, შენ ალბად არ იცი, რომ ჩემი საბრალო ლილიბელი ამ ქვეყნად აღარ არის, რომ ის აგერ ერთი წელიწადია, რაც მდინარეში დაიღრჩო.

— არა, სელინა, ის არ დამღრჩვალა, — დაიძაბა ფილიპემ და ასადგომად წამოიწია. მას იმდენი სათქმელი და იმდენი საკითხავი ჰქონდა, რომ წყნარად წოლას ვერ ახერხებდა.

და სუსტი, მაგრამ ბედნიერი ხმით მოკლედ უამბობდა ლინას სასწაული ლილიბელის დაბრუნებისა არა საიჭიოდან, არამედ ნიუ-იორკიდან, და დეა და სელინა უზომოდ გაცელებულნი უსმენდნენ ამ საარაკო ამბავს.

— არა, თქვენ წარმოიდგინეთ, — ერთსა-და-იმავე დროს ტირილითა და სიცილით ამბობდა სელინა, — მე იმ ბიჭვე შავები ვატარე აგერ ერთ წელიწადზე მეტია, ახლა კი უნდა გაეიხადო; კაბა კი ჯერ ახალია!

სანამ ფილიპე სუსტის ხმით ზოგიერთ თავის თავგადასავალს იტყოდა, კარებთან ფეხის ხმა და კარის კრიალი გაისმა და ოთახში ლილიბელი შემოვიდა ჰომოთი, რომელმაც იცნო თავისი ამხანაგი და მდიდრის სახლში აღზრდილ ძაღლის შესაფერ დიდებით შეხვდა.

ლილიბელისა და დედა-მისის შეხვედრა ადამიანს გულს აუჩუყებდა. ამ სურათს ცრემლ-მორეული დეა და ფილიპე ღიმილით უცქერდნენ.

— როგორ მომაგენი? — ეკითხებოდა გონს-მოსული სელინა.

— თქვენი ბინა სოფელში ბიძაშვილმა მასწავლა; და როდესაც ოსტატი ფილიპე ეკლესიის კიბეზე ველარ ვნახე, პირდაპირ აქეთ წამოვედი. ხომ ხედავ, დედი, მე არ მომკვდრეარ და პირობას გიძლევი, რომ გამგონე ბიჭი ვიქნები და აღარ ვიფშმაკებ! მე ვიშველი ოსტატი ფილიპეს მოვლაში. ის ახლა ძლიერ ავად არის, და... და... აღარსად გავიპარებ. მე არ შეყვარს გემით სიარული, არც ფეხით სიარული მიხარია.

რადგან პირობა მისცა — კარგად მოვიქცევიო, ლილიბელი დეტრავას სახლში დასტოვეს, სადაც ის შემდეგ გაგებული და კარგი მოსამსახურე გამოდგა; დეამ კი იგი რაინდათ ჩასთვალა, როდესაც გაიგო მისი ერთგულება ფილიპესადმი ხანგრძლივი და მძიმე მოგზაურობის დროს.

ფილიპე დაბანეს და სუფთა საცვლები ჩააცვებდა, რომელიც მან წასვლის ხანს ლილიბელს აჩუქა და სელინა ძვირფასი განძივით ინახავდა. შემდეგ ისევ სუფთა ლოგინში დააწვინეს და ბ-ნმა დეტრავამ ის ეჭიმი მოიყვანა, რომელმაც ფილიპეს ტუანეტას სიკვდილი შეატყობინა.

— მიძიმე ავადმყოფია და ძლიერ სუსტი, მაგრამ სიცხე თუ ჩაუქრეთ, კარგი მოვლით და კარგი კვებით ფეხზე დავაყენებთ,— სთქვა ეჭიმმა, როცა დეტრავასთან ერთად ოთახიდან გადიოდა.

ფილიპე იწვა და ტკბილად იღიმებოდა; მან თავის მგზავრობის მიზანს მიაღწია, იპოვა დეა და სელინა და ისე უხაროდა თავის ლოგინში წყნარად და უშიშრად წოლა! კოტა ხნის შემდეგ ჩაეძინა. როცა გაეღვიძა, დეა და სელინა მის ლოგინთან ისხდნენ და ფანჯარასათან პატარა მაგიდაზე დადგმულ ვალიაში „შვილები“ ხტოდნენ და თამაშობდნენ.

რა მშვენიერი ოთახია მისი ძველი ოთახი! რა ტკბილი და გულის დამამშვიდებელი ხმები ისმის ღია ფანჯარაში: ჩიტების კიკიკი და ფოთლების შრიალი. არც ერთ მგზავრს არ უხილავს თავის მგზავრობის ბოლოს ასეთი მყუდრო, ვარდებით მოფენილი ნაეთსაყუდელი! სელინა სიყვარულით უვლიდა მას და დეა ახალ-ახალი ხილით და სხვა-და-სხვა ტკბილი მადნეული წყალით უღვიძებდა მადას. მხატვარიც სტოვებდა თავის ოთახს ავადმყოფი ბავშვის სანახავად.

დეას მამა ისევ ის ოცნების კაცი იყო და ისევ ისე განცალკევებით სცხოვრობდა, მაგრამ მას კარგად ახსოვდა გაქირვების დროს ფილიპეს სიკეთე და ყოველ ღონეს ხმარობდა ბავშვისთვის რითიმე ესიამოვნებინა: მოჰქონდა ბავშვთან საჩვენებლად მშვენიერი ქანდაკებანი. ის ახლაც აკეთებდა ცვილის ქანდაკებას; თუმცა აღარ ჰყიდდა თავის ნაწარმოებს, ამიტომ ყველა მისი ოთახები სავსე იყო სხვა-და-სხვა

ქანდაკებით. ფილიპე იმდენად თავაზიანი იყო—ასე გვეჩვენებოდათ, თითქოს მას ყველაფერი ასიაშოვნებს და მოსწონსო, მაგრამ ალტაკება კი იშვიათად ეუფლებოდა და საყვარელი საგნის დანახვა ძველებურად აღარ აღაფრთოვანებდა ხოლმე. უმეტეს ნაწილად ეძინა და სისუსტეს უჩიოდა. ხანდახან ახლაც გაიცინებდა, მაგრამ ახლანდელი მისი სიცილი წინანდელსავეთ მხიარული და გადამდები აღარ იყო. ზოგჯერ მომავალზე ლაპარაკობდა, რას გააკეთებს, როდესაც მორჩება, და სად წავა; მაგრამ როგორღაც ცივად მსჯელობდა. ხშირად სიცხე უმატებდა და მაშინ განუწყვეტლივ ბოდავდა მოგზაურობაზე და თავგადასავალზე. იმ მდიდრებს რომ არ წაპყოლოდა ჩრდილოეთში, ახლაც ჯანმრთელი და ბედნიერი იქნებოდა, ისევ ტუანეტას მხიარული ფილიპე, და არა ეს დატანჯული სუსტი ლანდი, რომელიც ახლა ლოგინში იწვა.

ერთხელ ფილიპეს ჩასთვლიმა და ცხელი ცრემლის წვეთმა გააღვიძა; მაღლა აიხედა თუ არა, თავ-დახრილი მამა ეოზეფი დაინახა. ერთ წუთში ბავშვმა სუსტი ხელები მღვდელს კისერზე მოჰხვია და მის მკერდზე ქვითინი მორთო.

— ჩემო ბავშვო! ჩემო პაწიაე!—აბრეშუმის თმასა და გამხმარ სახეზე ხელს უსვამდა და ამბობდა მამა ეოზეფი.

ცოტათი რომ დაწყნარდნენ, ფილიპემ უთხრა:

— ისე ვსწუხვარ, მამაო, მაგრამ ვერაფრით ვერ დავეხმარე,—საბრალო პაწაწა—თოვლია—მთებში გაიყინა! მთელი დღე უბით ვატარე, მაგრამ აღარ გაცოცხლდა. ხის ქვეშ დავმარხე და ზედ ქვა დავადე.

მამა ეოზეფს გაეცინა და ცრემლი მოიწმინდა.

— შე არას დროს არ მგონებია, რომ ჩემი „შვილები“ ასე შორს წავიდოდნენ.

— დანარჩენები კი უვნებლად მოვიყვანე. მე დაგპირდით იმათთვის ვიზრუნებ მეთქი, და რამდენიც შემეძლო, არ დამიკლია. მე ისინი ისევ თქვენ მოგიყვანე. აი, ფანჯარასთან არიან.

— კარგი, ჩემო ბავშვო, მე უკვე ვნახე ისინი, მხიარული და საყვარლები არიან, როგორც წინად იყვნენ. შენ კარგად მოგივლია მათთვის, — უბასუხა მამა ყოზეფმა ბავშვს გამხდარ ცხელ ხელზე მოფერებით. — მეტს ამაზე ნუღარ ვილაპარაკებთ შენ ახლა ავად ხარ და სხვა ბევრი უფრო საჭირო რამეებია, რომელზედაც მინდა მოგელაპარაკო.

— მეც მაქვს თქვენთან ცოტა რამე საკითხი. — გააწყვეტინა ფილიპემ, — მაგრამ ეს ახლა საჭირო აღარ არის. მე ახლა ტუანეტას ფილიპე ვარ მხოლოდ და ამიტომ აღარ არის საჭირო ამის გაკება.

— არა, ჩემო საყვარელო ბავშვო, შენ უნდა იცოდე; ამის გამხელა ჩემი ვალია. პირობას მომცემ, რომ წყნარად იქნები და მშვიდებით მოისმენ ყველფერს, რასაც გეტყვი შენი მშობლების შესახებ?

— დიახ, მამაო, წყნარად ვიქნები და მოგისმენ; მაგრამ სულ ერთია: მე მხოლოდ ტუანეტას ფილიპე ვარ, და ყოველთვისაც ის ვიქნები.

მეც მაქვს თქვენთან ცოტა რამე საკითხი.

მამა ჟოზეფმა შეძლებისადაგვარად მოკლედ უამბობს ამ
ლაფერი-მისი დედ-მამის და მისი ქონებისა და მომავლის შე-
სახებ. ფილიპე ყველაფერს გულგრილად უსმენდა, სანამ მღე-
დელმა ეინსვორტი არ დაასახელა. ამ სახელის გაგონებაზე
ბავშვი წამოვარდა, ცეცხლივით აენთო და დაიყვირა:

— არა, არა! მე ფილიპე ეინსვორტი არა ვარ. მე არ
მინდა ეს სახელი. მე არ მინდა ფულები. ლიუსილმა და პა-
წაწამ მიიღონ ფულები. მე მინდოდა ვყოფილიყავი ფილიპე
ეინსვორტი; მე მიყვარდნენ ისინი და ვცდილობდი მათაც
შეეყვარებოდი, მაგრამ არ მოისურვეს; მე გავიგონე Madame
ეინსვორტისაგან, რომ იმათ მე არ ვუყვარვარ და რომ მე იმათ
თავი მოვაბეზრე; ამიტომ გამოვიპარე იმათი სახლიდან!
მე მიხარია, რომ დედა-ჩემი დეტრავა იყო და რომ დეა—ჩემი
ნათესავია. მე მიყვარს დეა და ბატონი დეტრავა, მაგრამ
არ მინდა, არ შემიძლია Madame ეინსვორტის სიტყვების შემ-
დეგ მისი შეყვარება!

— ჩემო შვილო, იმან ხომ არ იცოდა, რომ შენ მისი
შვილის შვილი ხარ.

— სულ ერთია: მათ შეეძლოთ ჩემი შეყვარება; სახლთ-
ბუცეს ბასეტს ხომ ვუყვარდი და მისი სიტყვით მე სრულე-
ბითაც არ ვიყავი ცუდი ბავშვი; იმათ კი არ ვუყვარდი და
არასოდეს არ შემიყვარებენ! მე დაებრუნდი, რომ ისევ ტუა-
ნეტას ფილიპე გავხდე, მარტო ტუანეტას ფილიპე, — აღელ-
ვებული ხმით განიმეორა მან.

მამა ჟოზეფი ხედავდა, რომ ამგვარ მდგომარეობაში ლა-
პარაკი უსარგებლოა და ცდილობდა როგორმე დაემშვიდე-
ბია ბავშვი.

— კარგი, ჩემო ბავშვო; დამშვიდდი, რაც გინდა—ის იქ-
ნები. ჩემი ვალი იყო მხოლოდ მეთქვა შენთვის. ახლა ყვე-
ლაფერი დასრულდა, და ამაზე ნულარ ვილაპარაკებთ.

— დიახ, ნუ ვიფიქრებთ და ნურც ვილაპარაკებთ მშვენიერად, — მტკიცე ხმით დაუმატა ფილიპემ. — მე ისეთი ბედნიერი, ისეთი კმაყოფილი ვარ ახლა, რომ აქედან იმათთან წასვლაზე ფიქრი, ვისაც მე არ ვუყვარვარ, საშინლად მტანჯავს, — აი აქ მტკივა, — მან გამხდარი ხელი აღელვებულ გულზე მიიღო და ისეთი ვედრებით მიაპყრო თვალები, რომ კეთილ მღვდელს, თითქმის დაენანა თავისი ვალდებულება, რომ შეასრულა.

დ. ანთაძე

(დასასრული იქნება)

ჭკვიანი კაცის დარიგებას

ნუ გადახვალ

ეოფილა, ყოფილა, ყოფილა, ყოფილა და არაფერი ყოფილა. ერთ ქვეყანას, ერთ სახელმწიფოს, ერთ მხარეს, ერთ სოფელს ყოფილა ერთი ობოლი, ისეთი ღარიბი ისეთი, რომ ცა და დედამიწას შუა მის დღეში არაფერი ჰხადებია. ამნაირად რომ არის დღეს, ხვალ, ზეგ, ამ კვირაში, იმ კვირაში, ამ თვეში იმ თვეში, ჩავარდა ჯაერსა და საგონებელში. იფიქრა, იფიქრა, იფიქრა და ბოლოს გადაწყვიტა: ბედის საქმზნელად უნდა წავიდგო. წამოდგა დილა აღრიხანად, ახსენა ღმერთი, მობრუნდა წალმა და გავიდა მისი საცხოვრებელიდან. იარა, იარა, იარა, ცა იარა, მიწა იარა, ტყე იარა, ველი იარა, ბარი იარა, მთა იარა, რაც რო იარა, ის იარა და რა გაიხედა, დაინახა, ერთი კარგი შესახედავი კაცი აქეთ რო მოდიოდა. სიარულს მოუმატა და ამ კაცს პირდაპირ შეხვდა.

— გამარჯობა კარგო ყმაწვილო! — უთხრა შემოხვედრილმა, — საით მიდიხარ?

— ღმერთმა გაგიმარჯოს, ბატონო, — უბასუხა მამაწმინდა მამა, — მე ცოტა რამ საშოვარისათვის ვიახლები.

— დამიდეკი ქირაში სამი წლის ვადით და სამს ისეთს ქვეიანურ სიტყვას გასწავლი, რომ სამერმისოდ გამოგადგეს, — უთხრა ქვეიანმა კაცმა.

ყმაწვილი დასთანხმდა და წაჰყვა. ერთი წელი რო გავიდა, ქვეიანმა კაცმა ყმაწვილს ასწავლა: „რაც ეზოს გარედ ნახო, ეზოში გადააგდო“. მეორე წლის გათავებისას კიდევ უთხრა ყმაწვილს: „ძლიერ მოწადინებულად თუ არა გთხოვონ, ისე კაცს ნურას ათხოვებო“. გავიდა მესამე წელი და ვადის გათავებისას და სახლში გაშვებისას, ქვეიანმა კაცმა დაუძახა ყმაწვილს და ასე დაარჩია: „საიდუმლოს ნურავის გაუმედავენებო!“ — გამოეთხოვა, დალოცა და სახლში გაისტუმრა.

წამოვიდა ეს ყმაწვილი. იარა, იარა, იარა, დღისით იარა, ღამით იარა, მიწას იარა, წყალს იარა და თავის საცხოვრებელს მოვიდა. შეუდგა მოსახლობის მოწყობას. ეზო შემოლობა და როგორც ნასწავლი ჰქონდა, რასაც ეზოს გარედ ნახავდა ეზოში გადააგდებდა.

ერთს დილას ეზოდან რომ გადავიდა და გზას შეუდგა, დაინახა წითელი გველი. გაახსენდა ქვეიანი კაცის ნასწავლები და ეს გველიც ეზოში გადააგდო. ერთი კვირა რომ გავიდა, ამ ყმაწვილმა იმ ადგილას, სადაც გველი დააგდო, ნახა რომ გველს ბევრი ხვითოები*) დაედვა. რასაკვირველია ობოლს ძლიერ გაეხარდა ეს ამბავი. ხვითოები კალთაში ჩაიკრიბა, გველიც აიყვანა და სახლში საბუღარში ჩასვა. გველი

*) ხვითო, — ძვირფასი ქვა. ხალხის რწმენით ხვითოს გველი სდებს და ვინც ამ ქვას იპოვის, ყოველგვ გულის წადილი შეუსრულდება.

ყოველ დღეს თითო ხვითოს უდებდა. გაკეთდა ეს ყმაწვილი, გამდიდრდა, ოდა-სარაია დაიდგა, ცოლიც მოიყვანა და დიდ-კაცურ ცხოვრებას მიჰყო ხელი. ეს გველი დღეს არ გაუშვებს, სდებს და სდებს ხვითოებს და ყმაწვილიც უფრო და უფრო იძინს და ხარობს.

ერთ დღეს ცოლმა ჰკითხა ქმარს:

— ყმაწვილო, ასე საარაკოდ რამ გაგაკეთა, რამ აგავსო, შენისთანა ლარიბ-ლატაკი ქვეყანაზე რომ არავინ მოიპოვე-ბოდა?

— რამა და ღმერთმა გამაკეთა,—უთხრა ყმაწვილმა და მისი საიდუმლო არ გაუმელავენა, რადგან ჰკვიანი კაცის ნასწავლები ახსოვდა. მაგრამ ცოლმა საშველი არ მისცა: დღისით თუ ღამით სულ იმას ეკითხებოდა: „რამ გაგაკეთა, რამ გაგამდიდრა? თუ არ მითხარი, არ იქნებაი“. ყმაწვილს არაფერი არ გაუვიდა, ვერაფერმა ვერ უშველა. რომ გადაუწყდა, უამბო გველის ამბავი ცოლს და თვით გველიც აჩვენა. იმ დღიდან გველმა ხვითოების დებას თავი დაანება და ყმაწვილს ქონებაშიც თანდათან კლება იწყო.

ამ დროს ერთი კაცი მოვიდა და ყმაწვილს დანა სთხოვა. ყმაწვილი ჯავრსა და საგონებელში იყო გველის გამო და იმ ჰკვიანი კაცის ნალაპარაკევი სადღა გაახსენდა და დანა ათხოვა. შენს მტერს იმას, საქმე დაემართა! თურმე ის საძაგელი კაცი ქურდი ყოფილიყო. როგორც კი დანა ხელში მოიგდო, წავიდა ერთ ოჯახში საავტაკოდ: იქ მძინარე კაცს დანა ჩასცა მუცელში, მოჰკლა, დანაც შიგ მუცელში მიუტოვა და სახლი გაქურდა. შემდეგ შეიქნა ერთი კვლევა-ძიება და დანა, რომელიც იმ მოკლულ და გაძარცულ კაცის მუცელში ნახეს,

ამ ყმაწვილის აღმოჩნდა. რასაკვირველია, ამ ყმაწვილის მოფიქრებულ ნებს, დაიჭირეს, ყველაფრიდან გაცალეს და რაც ქურდს მოუხდებოდა, ის უყვეს.

ასე დაემართა იმ ბედკრულ ყმაწვილს ქვეიანი კაცის დარიგებას რომ გადააცილა.

ი. უფშიძე

თამარ მეფის ღრთ

II

საქართველოს ძალა, ომები, დამოკიდებულება მეზობელ
ერებთან და ლაშქრობის წყობილება.

წავით აღმაშენებელის წყალობით შეერთებული და მო-
ლონიერებული საქართველო თამარ მეფის ტახტზე
ასელის დროსაც ლონიერ და ზღვიდან ზღვამდე გა-
დაქიმულ სამეფოს წარმოადგენდა. მართალია, კავშირი სხვა

ერებთან დიდი არ იყო და ისინი, თუმცა საქართველოს სხვა-სხვა ზღვრებში ითვლებოდნენ, მხოლოდ დროს მოელოდნენ, რათა განსდგომოდნენ და თავი გაენთავისუფლებინათ; მაგრამ საქართველოს ბედათ, მის ზრდას და გაძლიერებას ხელს უწყობდა მეზობელ ერთა გაძლიერება და რასაკვირველია, დახმარებაზე უიმედოთ დაჩინილი დამორჩილებული ერები ვერაფერს ჰბედავდნენ. საქმე იქამდის მივიდა, რომ საქართველოს აზიაში ძლიერებით მეტოქე აღარა ჰყავდა. თამარის ტახტზე ასვლისათნავე მეზობლები შეეცადნენ საქართველოს ძალის შესუსტებას დაიწყეს შემოსევა სხვა-და-სხვა მხრიდან თურქებმა და სპარსებმა, მაგრამ მათ ყოველი მხრით მდგარად ამარცხებდნენ, სამაგიეროს უხდიდნენ და თან-და-თან საქართველოს საზღვრებს აფართოვებდნენ, გალაღებული საქართველო უკვე აღარ უცდიდა შემოსევას და ქართველთა ლაშქარი ხან მხარგრძელთა და ხან დავით სოსლანის მეთაურობით ნახქევანსაც კი გადასცილდებოდნენ ხოლმე; კარნუ ქალაქი ანუ ახლანდელი არზრუმი კი არა ერთხელ და ორჯელ მოაოხრეს. საქირო არ არის ყოველ ომისა და შემოსევის აღწერა, რადგან ეს ცოტად თუ ბევრად ყოველ თამარ მეფეს შესახებ დაწერილ შრომაშია მოყვანილი და მოვიხსენიებთ მხოლოდ უმთავრეს მათგანს, რომ გზა-და-გზა საზღვრების გაფართოვებას მივაქციოთ ყურადღება. ამ მხრივ საინტერესოა ომი სპარსეთის ათაბაგ¹⁾ აბუბექრთან, რომელმაც განდევნა თავისი ძმა ამირ-მირანი და მისი წილი სამეფოც დაიმორჩილა; ამირ-მირანმა იპოვა მშველელი, აღსართან შარვანშა (შირვანშას-მეფე) და მერმე ქართველებიც. მოწვეულ

1) ათაბეგი პირველად ნიშნავდა მეფის აღმზრდელს და ბოლოს მეფეს.

იქმნა ლაშქარი ამერეთსა და იმერეთსა. არც აბუბექარს ნებდა დროს. მან შეკრიბა დიდ ძალი ლაშქარი და სიმღირე, გამოართვა ხალიფას²⁾ დროშა და რანში ჩავიდა დაახლოვებით 1195 წელს. გაიგეს რა ეს ქართველებმა „უყოვნელ ყვეს დღენი და ყოველივე თვითოეულად თემთა და თვით შარვაშე და ამირ მირან და ძმა ყივჩაღთა მეფისა დიდი ლაშქრითა გაილაშქრეს მის წინააღმდეგ“. სწორედ ასეთსავე სურათს ლაშქრის დაწყობისას ვხედავთ ჩვენ შემდგომაც რუკენდინთან ბრძოლაში და სხვა ომებშიაც. სხვათა შორის ხვარასანში გალაშქრების დროს ვკითხულობთ რომ ერთ-ერთ ქალაქის გალავნის გასახვრეტად გაჰყვეს კედლები თემთა და თემთა. აქედან ცხადია, რომ ლაშქრობის დროს შემომარნი თემობრივად იყვნენ დაყოფილნი და არა ერთმანეთში არეულნი. ყოველ თემს ჰყავდა თავისი წინამძღოლი—სპასპეტი, რომელიც მიახშირად ომის წინ გამამხნევებელი სიტყვით მიმართავდა ხოლმე. თვით ბრძოლის დროს სპა იყოფოდა რამდენიმე რაზმად, წინაბრძოლად, მარცხენა და მარჯვენა ფრთებად, მთავარ ჯარად და საფარად, წინაბრძოლი რაზმი თავის მხრით გზავნიდა წინაბრძოლთ. ასე იყო დაყოფილი ჯარი. სხვათა შორის შამქორის ომის დროსაც. აბუბექარს ქართველების ლაშქარი შეხვდა შამქორში. გაიმართა ბრძოლა შამქორის წყლის ხიდზე და ბაღებში აბუბექარი დამარცხდა და ქართველთ დარჩათ დიდი ალაფი. ამ ნაღავლზე მატთანე შემდეგ საარაკო და, რასაკვირველია, გადაქარბებულ ცნობებს იძლევა: როდესაც ლაშქარი ტფილისს დაბრუნდა მეფისათვის საჩვენებლად ნადავლი გაწყობილ იყო დიდუბის ველიდან ავქალამდის. აქ იყო ორ-

²⁾ ხალიფა მახმადიანთა სახელიერო მთავარი პირი, ითვლება წმინდანად.

მოცი ათასი ავაზა, ოცი ათასი ცხენი, ხუთმეტრიანი და შვიდი ათასი ჯორი. აქიდან წამოიყვანეს თორმეტი ათასი ტყვე, რომლებიც თითო ერთ კუთლად ფუკისად, ხის ქურქელთა, იყიდებოდა. ქართველებსავე დარჩა ხალიფას დროშა, რომელიც თამარ მეფემ ხახულის ღვთისმშობლის მონასტერს შესწირა. აბუბექრი გაიქცა და დავით სოსლანმა გადასცა განძა და რანი ამირ მირანს. მაგრამ გაჯავრებულმა აბუბექრმა მალე შურის საძიებლად მოსწამლა ამირ მირანი და ხელიხლა დაიჭირა განძა. მართალია აბუბექრმა განძა ხელთ იგდო, მაგრამ იქ გაჩერება მაინც ვერ გაბედა და საქაროდ უკან აღარბაგადანს გაბრუნდა. ამის შემდგომ ქართველებისაგან აღებული რანი, რომელიც ბაგრატის შემდგომ საქართველოს ჩამოშორდა, განძათი ისევ შევიდა საქართველოს სამფლობელოში. აბუბექრზე დავითის გამარჯვებას ისტორიკოსი ალექსანდრეს¹⁾ დარრიოზზე გამარჯვებას აღარებს. თუ რამდენად ძლიერი იყო თამარი სჩანს იქიდან, რომ ყოველი გარემო მყოფნი მეფენი, ქალაქნი და ამირანი „ძღუნითა და ხარკითა მოამშვიდებდეს პირსა მხნეთა სპათასა მისთასა და არბევდიან ყოველთა ურჩთა მათთა“. იმდენად დიდი იყო ძლიერება თამარის სპისა, რომ კარელმა თურქებმა გაიგეს თუ არა ქართველთა ლაშქრის მოახლოებება მიატოვეს ქალაქი და გაიქცნენ. შეშინებულმა გარემომო მდებარე ქვეყნებმა სთხოვეს ხალიფას ეშუამდგომლა და შეეცდნენ მათი თავი თამარისათვის. ხალიფამაც წარმოგზავნა მის წინაშე დიდი ძღუენი და სთხოვა, რათა ეკმარა ხარკი და არ აეოხრებინა თემნი მუსულმანთანი. ხალიფას ასეთმა უძღურებითი გამოწვეულმა საქციელმა ააღელვა მცირე აზიის მდიდარი და ღონიერი სულთანი რუკნედინი „რომელი უმაღლეს და უდიდეს იყო სხვათა ყოველთა სულტანთა, რომელი მთავრობს დიდსა საბერძნეთსა ასიას და კაბადუკიას, ვიდრე პონტოს ზღუამდე. ამან

1) ალექსანდრე მაკედონელი.

მოუწოდა ყოველსა სიმრავლესა სპასა მისსა და შეკრბა ციკლი
 ოთხმოც ბერი (ის. 800 ათასი) და წარმოავლინა მოციქუ-
 ლი მეფეს წინაშე“. სულთანი რუკნედინი, მოიმედე თავისი
 800 ათასი მხედრობისა და სიმდიდრის, მეტად ამაყად მიმარ-
 თავდა თამარ მეფეს და სანამ პასუხი მიუვიდოდა იწყო ქალაქ
 სევასტიას შზადება საომართა მანქანათა.

წერილი რუკნედინისა იწყებოდა შემდეგი სიტყვებითა:
 „ღმრთისა ოდენ უქუელსისა და ყოველთა კიდეთა მპყრო-
 ბელისა. ყოველი ქალი რეგვენია და შენ გიბრძანებია ქარ-
 თველთათვის აღებად რხმალი მუსულმანზედა“....

ასეთივე უკმეხი სიტყვებითა თავდება წერილი რომლი-
 თაც რუკნედინი ითხოვდა, რომ ყველა ქართველს მუსულმა-
 ნობა მიეღო და მის წინაშე ჯვარი დაეღეწათ. წინააღმდეგ
 შემთხვევაში ის ყველას ამოხოცავდა. წერილის გარდა მო-
 ციქულს დავალებული ჰქონდა ეთქვა, რომ თუ თამარი ქრის-
 ტიანობას დასტოვებდა სულთანი მას ცოლად შეირთავდა,
 თუ არა და ხარქად¹⁾ დაიქერდა. მოციქულის კანდიერებამ
 იმდენად გააჯავრა ზაქარია მხარგრძელი, რომ მაგარი სილა
 გაართყა და უთხრა, მხოლოდ მოციქულობა გიპატივებს შენ
 სიკვდილისგანო. თამარის ბრძანებით შეკრბა ლაშქარი ნი-
 კოფსიიდან დარუბანდამდეს და გაემართა ბასიანისკენ. თამარ
 მეფემ შეავედრა ლაშქარიც და დავით სოსლანიც ვარძიის
 ღვთისშობელს და დაბრუნდა ობრხეს. 1205—1206 წელს
 ქართველთა ჯარი შეხვდა რუკნედინს ბასიანში ბოლოსტიკეს.
 რუკნედინს ეტყობა იმდენად ძლიერად მიაჩნდა თავისი თავი
 სპათა სიმრავლის გამო, რომ ვერც კი ეფიქრებინა თუ ვინმე
 მას თავდასხმას გაუბედავდა და დარაჯები არც კი დაეყენებია.
 ამით ისარგებლეს ქართველებმა, ჩუმად ამხედრდნენ, გაგზავ-
 ნეს წინ ბრძოლად ზაქარია მხარგრძელი და ძმანი ახალციხელ-
 ნი და დაერივნენ მტერს. რუკნედინის ლაშქარმა ველარ გა-

1) უკანონო ცოლად.

უძლო და გაიქცა; დარჩა ქართველებს მთელი ტერიტორია და დროშა, რომელიც დიდის ზეიმით გაატარეს ტფილისის ქუჩებზე.

როდესაც მატიანეს მოთხოვრებას აღამიანი თვალს გადაავლებს და ლაშქრობა—შემოსევა—თავდასხმას დააკვირდება, ერთი რამ აუცილებლად ცხადი გახდება მისთვის. მტრის შემოსევას ცენტრალური მთავრობა მხოლოდ მაშინ გაიგებდა, როდესაც ესა თუ ის მხარე ან ქალაქი, საზღვარს საკმაოდ დაშორებული, უკვე აოხრებული იყო. აი მაგალითად ავიღოთ არდაველი (არდებელი) სულტანის მიერ ანისის აოხრება. სულტანი ჯარით ჩქარი ნაბიჯით მივიდა ანისის კედლებთან აღდგომა დილით და როდესაც ძელის რეკის დროს ქალაქის კარები გააღეს, მათ გააქროლეს ცხენები, ქალაქში შეიჭრნენ და სულ მოაოხრეს. მერმე დიდი ნადავლით ისევე ჩქარა უკან გაემართნენ და საქართველოს საზღვრებს მშვიდობით განშორდნენ. ცხადია, რომ თუ ასე შეუშინევიდად შესაძლებელი ყოფილა საზღვრების გადალახვა, მაშ საზღვრები ან სრულიად არ ყოფილა დაცული, ან არა და მეტად ცუდად დაცული იქნებოდა. ადვილი შესაძლებელია, რომ ეს მოვლენა ხელს უწყობდა კიდევაც მტერთა შემოსევას და ომიანობას მეტად ახშირებდა. მხარგრძელებმა, რომელთა საგამგეოს შეადგენდა ანისი, არდებილის სულტანს სამაგიერო ისეთივე სიმკაცრით გადაუხადეს: რამაზანის დღესასწაულებში ქალაქში შეგპარნენ და ააოხრეს, თორმეტი ათასი რჩეული არდევლებელი და სულტანიც მიზგითაში მოჰკლეს. მისი ცოლშვილი კი ტყვედ წამოიყვანეს. ამ ლაშქრობის დროს მხარგრძელებმა ნათლად დაინახეს სპარსეთის უძლურება და დიდებულთა თანხმობით და თამარ მეფის ნებადართვით გაილაშქრეს სპარსეთს ერაყზე, ხვარასანზე, ქალაქ რომგურამდე. როდესაც ალაფის ზიდვა გაუქირდათ უკან შემოიქცნენ.

ასეთი ხშირი და გაბედული ლაშქრობისათვის საჭირო იყო გაწვრთნილი ჯარი; და თამარის დროს არსებობდა კი-

დღეც, მაგალითად ყივჩაყები. მაგრამ საკირო იყო აგრეთვე წვრთნილი ქართველთა ჯარიც. ხოლო საომარი ვარჯიშობა და წრთენა მაშინდელი ჯარისა სრულიად არ მიემზავებოდა ახლანდელს. მაშინ სავარჯიშო სამხედრო აღლუმად ითვლებოდა ნადირობა და ბურთაობა, ამიტომაც არ უნდა გავვიკვირდეს, რომ ამირ მირანი და აღსართან შარვანშე, ბურთაობაში დავით სოსლანისა და მის დიდებულთაგან დამარცხებულნი, რწმუნდებიან რომ ქართველები აბუბექრს დაამარცხებნო. ამირ მირანდ თვითონ საუკეთესო მობურთალად და მეომარად ითვლებოდა, და ცხადია მისი მჯობნიც კარგი მეომარი უნდა ყოფილიყო. საქართველოს სპის ანუ ლაშქარის გამგებელი იყო მეფე და მისი თანაშემწე ამირსპასალარი. მართალია, სამხედრო უფლების ემბლემა-ხმალი თვით თამარს ეპყრა, მაგრამ საკირო იყო ჯარის წინამძღოლი მამაკაცი და როცა თამარ მეფე არ სთანხმდებოდა გიორგი რუსზე გათხოვებას, პატრიარქი, დიდებულნი, სპასპეტნი და ერისთავნი „დრტვინვიდეს და წინამძღვარსა სპათა ითხოვდეს.“

ლაშქრობასა და სავარგო საქმეებში მალლა, ხელშეუხებლა სდგას მოციქული, რომელსაც მისი სახელი ბევრისაგან იპატიებს.

დანარჩენ საკითხებში თამარის დროს გარემო მდებარე სამეფოებთან საქართველოს უძლიერესი ალაგი უჭირავს, რომლის შიშით ყველა სულტნები, თვით ხალიფა და ბერძნის მეფეც, ძღვენს არ იშურებენ შესაფერ დროს, მაგალითად ღაშის დაბადებაზე. საქართველოსაც თავი მალლა უჭირავს და თავის ავტორიტეტის შებღალვას უქმად არაეის ჩაუტარებს; ის მფარველია ქრისტიანობის და ქრისტეს მსახურთა, და როდესაც ბერძენთ მეფე ართმევს ოქრო-ვერცხლს თამარის მიერ დასაჩუქრებულ ბერებს, თამარი ბრძოლით ართმევს მას ვრცელ მხარეს და მის სამფლობელოსაგან აარსებს ახალ ტრაპიზონის იმპერიას, რომელშიაც ტახტზე აღის აღექსი კომნენი, შვილი ანდრონიკისი. ამ სამეფოს შექმნით საქარ-

თველოს და საბერძნეთს შუა შეიქნა ვგრედ-წოდებული მთა. ფერი ესე იგი ისეთი სახელმწიფო, რომელიც პირველი ხედვ-ბოდა ამ მხრიდან შემოსეულ მტერს და ამით შელავათს აღ-ლევედა საქართველოს. სამწუხაროდ ამ იმპერიამ დიდხანს ვერ იტოცხლა და საქართველოს ისევ მალე მოუხდა ძლიერ მტერ-თან პირდაპირი შეხება.

ი. ანთაძე

(შემდეგი იქნება)

როგორ გაჩნდა ლურჯი ია

წვანე, რგვალ ფოთლებ შუა ამოვიდნენ
თეთრ-გულა ყვავილები.

ერთმანეთს გადახედეს და ერთში სთქვა:—
— რა ლამაზი ხარ!

— რა მშვენიერი ხარ! — სთქვა მეორემ. —

მე ის მაწუხებს, რომ ამ სილამაზესთან საა-
მური სუნი არა გვაქვს. ეჰ! რამდენი ადამიანი, დიდი და პა-
ტარა, დაგვეკონებოდა მაშინ ჩვენ!

— მართალია, მართალი! — სთქვა პირველმა და ნაღვლია-
ნად ამოიხვნეშა. ლამაზი თავი მოიღერა, დასქენა და გახმა.

დილა-ადრიან ყვავილმა გადახედა თავის ძმობილს და, რა
დინაბა იგი დამქენარი, თვალთაგან მარგალიტი ცრემლი მოსკ-
და და მქენარ ძმობილს გულზე დაეცა. ძმობილი უკვე გადა-
ცვლილიყო. მას, ახლა ცრემლით მორწყულს, მხოლოდ საა-
მური ნანატრი სუნი ასდიოდა.

ყვავილმა თავი ძირს დახარა, ბევრი იმწუხარა, ბევრი უნუ-
გეშო ცრემლი დაღვარა, სევდისაგან თვალები სულ ამოლურ-
ჯებოდა. მაგრამ ვერას გახდა. მხოლოდ სანუგეშოდ ძმის საა-
მური სუნი-ლა შერჩა.

იგი დღესაც ლურჯად არის შემოსილი და სახსოვრად
გამხმარ ძმობილის სუნს ატარებს.

სონია ხაეომია

საქართველოს
საბავშვო
საბიბლიოთეკა

შ ა რ ა ლ ე ბ ი

(წარმოადგენიდა პ. ნაირაძის შვირ)

I

შავიც არის, წითელიცა,
ლურჯიცა და სხვა ფერიო,
უმიხსოდ არ ვინ ვარგა,
მას ხმარობს ყველა ერიო.
სამი მარცვლისგან შესდგება:
წინა—ორი ცხოველია,
ულვაშება, გაიძვერა,
მუდამ საკმლის მთხოვნელია;
ბოლო ხმოვანით მესამე—
ან-ბანისა მთხრობელია;
ერთად—მიხვდით, ახლოს არის,
დამწვრისა გამჭრობელია.

II

დედი ჩემის სიძის ცოლსა
დართე ის, რაც კრებას ხდება,—
შეერთებული—მას ელის,
ვისგანაც რამე წახდება.

რ ე ბ უ ს ი

(წარმოდგენილი კ. ნაკაშიძის მიერ)

1-ლ და მე-2 №№-ში მოთავსებულ რებუსის ახსნა.

მხოლოდ ამას გთხოვ ყველაზე უფრო, — გულით გიყვარდეს სამშობლო ენა.

რედაქტ. ნინო ნაკაშიძე. გამომც. ბ. პ. ნ თუმანიშვილი.

დასურბათებული სახელმწიფო შუქნალი

საქართველო
ხალხური მუსიკა

წელიწადი
მეთოთხმეტე.

ნაკადული

წელიწადი
მეთოთხმეტე.

შუქნალი გამოვა ჩვეულფარევი პროგრამით

საგანგებოდ მოწვეულ სარედაქციო კომისიის ხელმძღვანელობით

მცირე-წლოვანთა და მოზარდილთათვის.

თუ გარეგნებამ ხელი არ შეუშალა რედაქციას, ეცდება მცირე-წლოვანთათვის წინანდელივით **ორი წიგნი** გამოსცეს თვეში და მოზარდილთათვის—**ერთი წიგნი**; წინააღმდეგ შეტანვებში კი გამოიცემა თვეში ერთი წიგნი მცირე-წლოვანთათვის, და ერთი წიგნი—მოზარდილთათვის.

დასი ჟურნალისა: წლიურად **ორივე** გამოცემა—**12 მან.** ნახევარი წლით—**7 მან.** ცალ-ცალკე: **ერთი** წლოვანთათვის—**7 მან.** მოზარდილთათვის—**7 მან.** ყულის შემოტანა შეიძლება ნაწილ-ნაწილად.

რედაქციაში არის ვასული წლის კომპლექტები.

ხალის მოწება მიიღება

თბილისში— „ნაკადული“ რედაქციაში, ნუბარაშვილის სახლი, გოლოვინის პროსპ. № 8. Редакция „Накадули“, Толовиновский пер. № 8. შემოსახველერი—დავითის ქუჩაში, № 2, წერა-კითხვის ე. წ. ცენტრებელ საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში, ნასახლას ქუჩა; ქუთაისში—ისიდორე კვიციანიძესთან, მ. ყაუხჩიშვილთან და ა. მთაბერიშვილთან. ფოთში—ლევანიძე მცერელიძესთან. ბათუმში—ტროფიმ ბინაშვილთან, ფოსტაში, და სამსონ ყაზიშვილთან—ქალაქის გამგობაში. თელავში—ეანო პაატაშვილთან. ახალციხეში—კონსტანტინე გვარამაძესთან. ბაქოში—მეთოდე კაკაბაძესთან. გორში—ქეთევან ჯავახიშვილთან და ნინო ლომოურთან. ვიათურაში—ი. წერეთელთან. ხონში—მ. ი. ქაჯანიძესთან. მისხალღოვში—გიორგი ნაკაშიძესთან. თურჯულში—სალომე ხუნდაძესთან, ლანჩხუთში—მასწავლებელ ჯუღელიან.

რედაქტორი ნინო ნაკაშიძე
გამომცემელი მ. პავლე იოსების-ძე თუშანიშვილი.